

Dofinansowane przez
Unię Europejską

2026-02-01

Projekt Erasmus+ „Rozwijanie wybranych kompetencji
kluczowych uczniów w ramach zajęć lekcyjnych i
pozalekcyjnych szkoły

Nr 2024-1-PL01-KA220-SCH-000247484/2

Pakiet szkoleniowy dla nauczycieli szkół podstawowych

Rozwijanie kompetencji kluczowej uczniów

„Świadomość i ekspresja kulturalna”

**Poradnik metodyczny z zestawem narzędzi, scenariuszy
i przykładów dobrych praktyk**

Autorki: Natalia Wilman, Wioletta Balewicz

„Dofinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i
opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i
niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii
Europejskiej lub Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji.
Unia Europejska ani Fundacja Rozwoju Systemu
Edukacji nie ponoszą za nie odpowiedzialności”.

Koordynator projektu

**Zespół Obsługi Ekonomiczno-Administracyjnej
Szkół i Przedszkoli w Węgorzewie**

© CC0 1.0
CC0 1.0 Universal
Public Domain

CC creative
commons

Spis treści

Wprowadzenie

1. Cel pakietu szkoleniowego
2. Dla kogo jest ten poradnik?
3. Jak korzystać z pakietu (lekcja – projekt – działania środowiskowe)
4. Kompetencja „Świadomość i ekspresja kulturalna” w projekcie Erasmus+

Rozdział I. Podstawy teoretyczne kompetencji

1. Kompetencje kluczowe UE – ujęcie edukacyjne
2. Czym jest świadomość i ekspresja kulturalna u ucznia szkoły podstawowej
3. Kultura jako proces, a nie wydarzenie jednorazowe
4. Rola szkoły w budowaniu tożsamości kulturowej ucznia

Rozdział II. Rola nauczyciela i środowiska szkolnego

1. Nauczyciel jako przewodnik i animator kultury
2. Tworzenie przestrzeni do ekspresji i dialogu
3. Znaczenie emocji, refleksji i doświadczenia ucznia
4. Współpraca nauczycieli i interdyscyplinarność

Rozdział III. Metody i formy rozwijania kompetencji

1. Nauczanie przez działanie i doświadczenie
2. Praca projektowa i zadaniowa
3. Integracja przedmiotowa i międzyprzedmiotowa
4. Metody twórcze:

- narracja i opowieść
- działania plastyczne, muzyczne i ruchowe
- forma użytkowa i codzienna

5. Rola narzędzi cyfrowych w ekspresji kulturalnej

Rozdział IV. Rozwijanie kompetencji poza szkołą

Jak pogodzić działania szkoły i instytucji kultury

1. Dlaczego kompetencja kulturalna nie kończy się w klasie
2. Szkoła a instytucje kultury:
 - domy kultury
 - biblioteki
 - muzea
 - organizacje lokalne
3. Modele współpracy:
 - wspólne projekty
 - warsztaty i wydarzenia
 - działania środowiskowe
4. Rola nauczyciela w łączeniu świata szkoły i kultury
5. Przykłady dobrych praktyk ze szkół partnerskich

Rozdział V. Praca z uczniami o zróżnicowanych potrzebach

1. Ekspresja kulturalna jako narzędzie włączania
2. Dostosowanie metod i form pracy
3. Współpraca rówieśnicza i uczenie się społeczne
4. Każdy uczeń jako twórca – różne drogi ekspresji

Rozdział VI Scenariusze zajęć i działań edukacyjnych rozwijających kompetencje

1. Rola scenariuszy w rozwijaniu kompetencji kulturalnych
2. Przykładowe scenariusze lekcji i zajęć
3. Dobre praktyki wypracowane podczas mobilności nauczycieli (10 przykładów)
4. Komentarz metodyczny

Rozdział VII. Ewolucja rozwijania kompetencji

1. Dlaczego ewaluacja kompetencji kulturalnych jest możliwa
2. Co podlega ewaluacji:
 - proces
 - zaangażowanie
 - refleksja ucznia
3. Metody ewaluacji:
 - obserwacja
 - karta refleksji ucznia
 - samoocena
 - portfolio
4. Dokumentowanie efektów działań
5. Wykorzystanie wyników ewaluacji w dalszej pracy szkoły

Rozdział VIII. Forma zaliczenia pakietu szkoleniowego

Informacja dla uczestnika szkolenia

1. Cel pracy zaliczeniowej
2. Forma zaliczenia:
 - opracowanie scenariusza lekcji, zajęć pozalekcyjnych lub projektu kulturowego
3. Wymagane elementy scenariusza:
 - cele (ze szczególnym uwzględnieniem kompetencji kulturalnej)
 - opis działań uczniów
 - metody i formy pracy
 - element ewaluacji
4. Ocena scenariusza:
 - ocena koleżeńska nauczyciela ze szkoły partnerskiej
 - informacja zwrotna rozwojowa
5. Znaczenie pracy zaliczeniowej dla trwałości projektu

Rozdział IX. Transfer i trwałość rezultatów

1. Jak wprowadzać wypracowane rozwiązania do praktyki szkolnej
2. Upowszechnianie dobrych praktyk wśród nauczycieli
3. Wpływ na kulturę pracy szkoły
4. Kompetencja kulturalna jako element długofalowej zmiany

Zakończenie

Wprowadzenie

1. Cel pakietu szkoleniowego

Współczesna szkoła stoi przed wyzwaniem nie tylko przekazywania wiedzy, lecz także wspierania wszechstronnego rozwoju ucznia – jego wrażliwości, kreatywności oraz zdolności rozumienia otaczającego świata. Jednym z ważnych obszarów tego rozwoju jest kompetencja „**Świadomość i ekspresja kulturalna**”, która pozwala młodym ludziom lepiej rozumieć dziedzictwo kulturowe, różnorodność społeczną oraz własną tożsamość.

Celem niniejszego pakietu szkoleniowego jest wsparcie nauczycieli szkół podstawowych w bardziej świadomym, systematycznym i skutecznym rozwijaniu tej kompetencji u uczniów – zarówno w ramach zajęć lekcyjnych, jak i działań pozalekcyjnych oraz środowiskowych.

Pakiet powstał jako rezultat projektu Erasmus+ i opiera się na doświadczeniach nauczycieli uczestniczących w mobilnościach zagranicznych, obserwacji dobrych praktyk w szkołach partnerskich oraz wdrażaniu nowoczesnych, aktywizujących metod pracy z uczniem. Jego celem nie jest dostarczanie gotowych „scenariuszy

do odtworzenia”, lecz budowanie kompetencji nauczyciela jako projektanta sytuacji edukacyjnych, w których uczeń może rozwijać świadomość kulturową, kreatywność oraz zdolność wyrażania siebie.

Pakiet ma charakter praktyczny i rozwojowy – łączy podstawy teoretyczne z przykładami działań, narzędziami ewaluacji oraz przestrzenią na refleksję nauczyciela nad własną praktyką dydaktyczną.

2. Dla kogo jest ten poradnik?

Poradnik adresowany jest przede wszystkim do:

- nauczycieli szkół podstawowych nieuczestniczących bezpośrednio w mobilnościach Erasmus+,
- nauczycieli rozpoczynających pracę z kompetencjami kluczowymi,
- wychowawców, nauczycieli przedmiotowych oraz prowadzących zajęcia pozalekcyjne,
- zespołów nauczycielskich zainteresowanych współpracą międzyprzedmiotową i środowiskową.

Pakiet może być wykorzystywany zarówno przez nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, jak i nauczycieli klas IV–VIII. Jego struktura umożliwia elastyczne dopasowanie treści do wieku uczniów, specyfiki szkoły oraz lokalnego kontekstu kulturowego.

3. Jak korzystać z pakietu (lekcja – projekt – działania środowiskowe)

Pakiet został zaprojektowany w sposób modułowy.

Nauczyciel może korzystać z niego na różne sposoby, w zależności od potrzeb i możliwości swojej szkoły:

- **lekcja** – jako inspiracja do zaplanowania pojedynczych zajęć rozwijających ekspresję kulturalną (np. lekcja zintegrowana, lekcja projektowa, lekcja wychowawcza),
- **projekt edukacyjny** – jako baza do zaplanowania dłuższego działania obejmującego kilka przedmiotów lub cykl zajęć,
- **działania środowiskowe** – jako wsparcie w organizowaniu współpracy szkoły z instytucjami kultury, organizacjami lokalnymi lub społecznością lokalną.

Zawarte w pakiecie propozycje można modyfikować, łączyć i dostosowywać do własnych potrzeb. Kluczowe jest zachowanie **celu kompetencyjnego**, a nie odtwarzanie zaproponowanych przykładów w niezmienionej formie.

4. Kompetencja „Świadomość i ekspresja kulturalna” w projekcie Erasmus+

Rozwijanie kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna” stanowi jeden z istotnych elementów realizacji projektu Erasmus+, którego celem jest podnoszenie jakości pracy szkoły oraz lepsze przygotowanie uczniów do funkcjonowania w zróżnicowanym kulturowo i społecznie świecie.

W projekcie kompetencja ta była rozumiana szeroko – nie tylko jako znajomość dziedzictwa kulturowego, ale przede wszystkim jako zdolność ucznia do interpretowania kultury, wyrażania własnych emocji i doświadczeń oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym. Podczas mobilności nauczyciele obserwowali, jak kultura lokalna, regionalna i europejska może stać się naturalnym punktem wyjścia do działań edukacyjnych opartych na doświadczeniu, refleksji i twórczości ucznia.

Niniejszy pakiet stanowi element transferu wiedzy i doświadczeń zdobytych w projekcie Erasmus+ do codziennej praktyki szkolnej. Jego zadaniem jest zapewnienie trwałości rezultatów projektu oraz

umożliwienie wszystkim nauczycielom w szkołach partnerskich korzystania z wypracowanych rozwiązań.

Zatrzymaj się i sprawdź

Zadania utrwalające – Wprowadzenie

Zadanie 1. Krótki test sprawdzający (wiedza i rozumienie)

Zaznacz jedną prawidłową odpowiedź.

1. Głównym celem pakietu szkoleniowego jest:
 - ☐ przekazanie gotowych scenariuszy lekcji
 - ☐ przygotowanie nauczycieli do egzaminów zewnętrznych
 - ☐ wsparcie nauczycieli w rozwijaniu kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna”
 - ☐ realizacja wyłącznie działań artystycznych
2. Pakiet szkoleniowy jest skierowany przede wszystkim do:
 - ☐ wyłącznie nauczycieli biorących udział w mobilnościach
 - ☐ nauczycieli szkół podstawowych, w tym nieuczestniczących w mobilnościach
 - ☐ uczniów szkół ponadpodstawowych
 - ☐ instytucji kultury

3. Pakiet można wykorzystywać:

- ☐ podczas lekcji, projektów i działań środowiskowych
- ☐ wyłącznie na zajęciach pozalekcyjnych
- ☐ tylko w ramach jednego przedmiotu
- ☐ jedynie jako materiał teoretyczny

Zadanie 2. Refleksja nauczyciela (autoewaluacja)

Odpowiedz pisemnie na poniższe pytania (wystarczą krótkie odpowiedzi):

1. Jak rozumiałem/rozumiałam wcześniej kompetencję „Świadomość i ekspresja kulturalna”?
2. Co w treści Wprowadzenia było dla mnie nowe lub szczególnie istotne?
3. W jakim obszarze swojej pracy widzę największą przestrzeń do rozwijania tej kompetencji?

Zadanie 3. Zadanie praktyczne – transfer do własnej praktyki

Wybierz jedną formę pracy, którą prowadzisz najczęściej:

- ☐ lekcja przedmiotowa
- ☐ lekcja wychowawcza
- ☐ zajęcia pozalekcyjne
- ☐ projekt szkolny

Krótko opisz:

- **jak obecnie (jeśli w ogóle) rozwijasz świadomość lub ekspresję kulturalną uczniów,**
- **co mógłbyś/mogłabyś zmienić lub dodać po lekturze Wprowadzenia.**

(2–3 zdania)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 4. Pytanie otwarte – przygotowanie do dalszej pracy

Jakie pytanie dotyczące rozwijania kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna” jest dla Ciebie w tej chwili najważniejsze?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

To pytanie może stać się punktem odniesienia do dalszej pracy z pakietem.

Uwaga metodyczna

Zadania utrwalające nie podlegają ocenianiu punktowemu. Ich celem jest:

- uświadomienie celów pakietu,
- refleksja nad własną praktyką,
- przygotowanie do projektowania działań rozwijających kompetencje uczniów.

Rozdział I. Podstawy teoretyczne kompetencji

„Świadomość i ekspresja kulturalna”

1. Kompetencje kluczowe UE – ujęcie edukacyjne

- Unia Europejska wskazuje kompetencje kluczowe jako wspólny fundament edukacji w państwach członkowskich. Ich zadaniem jest przygotowanie uczniów nie tylko do dalszej nauki, lecz przede wszystkim do świadomego, odpowiedzialnego i aktywnego życia w społeczeństwie, pracy i kulturze.
- Szkoła rozwija kompetencje kluczowe nie poprzez osobny przedmiot, lecz poprzez codzienną pracę dydaktyczną. Nauczyciele rozwijają je podczas lekcji przedmiotowych, projektów, zajęć pozalekcyjnych oraz działań realizowanych we współpracy ze środowiskiem lokalnym. Oznacza to, że każdy nauczyciel – niezależnie od nauczanego przedmiotu – realnie wpływa na ich kształtowanie.
- Wśród kompetencji kluczowych szczególne miejsce zajmuje „**Świadomość i ekspresja kulturalna**”. Łączy ona wiedzę, umiejętności i postawy. Uczeń rozwija ją przede wszystkim poprzez doświadczenie kultury, refleksję oraz własne działania twórcze.

2. Czym jest świadomość i ekspresja kulturalna u ucznia szkoły podstawowej

- Świadomość i ekspresja kulturalna oznaczają zdolność ucznia do rozumienia kultury oraz wyrażania siebie w różnych formach.
- W praktyce szkolnej kompetencja ta obejmuje:
 - rozumienie kultury jako zjawiska obecnego w codziennym życiu,
 - poznawanie i szanowanie dziedzictwa lokalnego, regionalnego, narodowego i europejskiego,
 - wyrażanie siebie poprzez słowo, obraz, ruch, dźwięk lub działanie,
 - gotowość do dialogu, interpretowania zjawisk i refleksji nad własnymi doświadczeniami.
- W szkole podstawowej nie chodzi o przekazywanie uczniom encyklopedycznej wiedzy o kulturze. Najważniejsze jest stworzenie sytuacji, w których uczniowie mogą **spotkać się z kulturą w sposób bliski i zrozumiały**. Dzieci rozwijają tę kompetencję wtedy, gdy odnoszą treści kulturowe do własnych przeżyć, emocji i obserwacji.

3. Kultura jako proces, a nie jednorazowe wydarzenie

- W praktyce szkolnej kultura często kojarzy się z pojedynczymi wydarzeniami: wyjściem do teatru, szkolną akademią czy udziałem w konkursie artystycznym. Takie działania są wartościowe, ale same w sobie nie rozwijają jeszcze kompetencji kulturowej.
- Uczeń rozwija świadomość i ekspresję kulturalną w dłuższym procesie. W jego trakcie:
 - uczy się interpretować zjawiska kulturowe,
 - nabiera odwagi do wyrażania własnych myśli i emocji,
 - rozwija wrażliwość estetyczną i społeczną,
 - buduje poczucie tożsamości i przynależności.
- Dlatego szkoła powinna planować działania w sposób systematyczny. Każda lekcja, projekt czy inicjatywa szkolna może wspierać rozwój tej kompetencji – pod warunkiem, że nauczyciel świadomie nada jej taki cel.

4. Rola szkoły w budowaniu tożsamości kulturowej ucznia

- Szkoła odgrywa ważną rolę w budowaniu tożsamości kulturowej ucznia. W wielu środowiskach to właśnie ona zapewnia dzieciom pierwszy kontakt z różnymi formami kultury. Dotyczy to szczególnie miejsc, w których dostęp do instytucji kultury jest ograniczony.
- Szkoła rozwija tę kompetencję wtedy, gdy:
 - tworzy przestrzeń do rozmowy, refleksji i twórczego działania,
 - docenia różnorodność kulturową i indywidualne doświadczenia uczniów,
 - łączy treści programowe z lokalnym i regionalnym kontekstem kulturowym,
 - zachęca uczniów do aktywnego uczestnictwa w życiu szkoły i społeczności lokalnej.
- W takim podejściu szkoła nie ogranicza się do przekazywania wiedzy. Staje się miejscem, w którym uczniowie uczą się rozumieć świat, siebie i innych.

- **5. Czy nauczyciel fizyki lub wychowania fizycznego także rozwija kompetencję „Świadomość i ekspresja kulturalna”?**
 - Rozwijanie kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna” nie należy wyłącznie do nauczycieli przedmiotów humanistycznych lub artystycznych. Każdy nauczyciel może ją rozwijać – niezależnie od przedmiotu – jeśli tworzy sytuacje, w których uczniowie interpretują znaczenia, wyrażają siebie i odnoszą się do doświadczeń kulturowych.
 - W przypadku przedmiotów takich jak fizyka czy wychowanie fizyczne nie chodzi o „dodawanie kultury” do programu. Kluczowy jest sposób prowadzenia zajęć i kontekst, w jakim nauczyciel przedstawia treści.

Nauczyciel fizyki rozwija tę kompetencję wtedy, gdy:

- pokazuje naukę jako część dorobku kulturowego ludzkości, a nie tylko zbiór wzorów,
- odwołuje się do historii odkryć naukowych i postaci uczonych,

- zachęca uczniów do formułowania własnych hipotez i interpretacji zjawisk,
 - pozwala uczniom prezentować wyniki pracy w twórczy sposób (model, plakat, prezentacja),
 - buduje kulturę dyskusji, argumentowania i wspólnego poszukiwania rozwiązań.
- W takim ujęciu fizyka staje się przestrzenią nie tylko poznawania świata, lecz także rozumienia, jak człowiek go opisuje i interpretuje.

Nauczyciel wychowania fizycznego rozwija tę kompetencję wtedy, gdy:

- pokazuje ruch i sport jako element kultury i życia społecznego,
- odwołuje się do tradycji sportowych, gier i zabaw regionalnych,
- uczy wyrażania emocji poprzez ruch,
- wzmacnia postawę współpracy, szacunku i zasad fair play,
- zachęca uczniów do refleksji nad własnymi doświadczeniami i postępami.

- W takim podejściu wychowanie fizyczne nie ogranicza się do doskonalenia sprawności. Wspiera także rozwój ekspresji ciała, relacji społecznych i kultury osobistej ucznia.
- Najważniejszy jest więc nie sam przedmiot, lecz sposób pracy nauczyciela. Kompetencja „Świadomość i ekspresja kulturalna” rozwija się wszędzie tam, gdzie uczeń:
 - doświadcza sensu i znaczenia działań,
 - ma przestrzeń do wyrażania siebie,
 - uczy się interpretować świat i własne miejsce w kulturze.
- Takie podejście wzmacnia spójność działań szkoły i pokazuje, że rozwijanie kompetencji kluczowych jest wspólnym zadaniem całego zespołu nauczycielskiego.
- **Mikroprzykłady – jak różne przedmioty rozwijają kompetencję „Świadomość i ekspresja kulturalna”**

- **Matematyka**

Nauczyciel rozwija tę kompetencję, gdy pokazuje matematykę jako język opisu świata i kultury – np. w architekturze, sztuce czy wzorach ludowych.

Uczniowie prezentują własne sposoby rozumowania i rozwiązania.

- **Informatyka**

Uczniowie tworzą cyfrowe formy wyrazu – grafiki, animacje, prezentacje lub proste aplikacje – i uczą się świadomego funkcjonowania w kulturze cyfrowej.

- **Chemia**

Nauczyciel pokazuje chemię jako część codziennej kultury: w kuchni, kosmetyce, rzemiośle czy ochronie środowiska. Uczniowie obserwują zjawiska, opisują je i próbują je interpretować.

Ramka: Najczęstsze błędy

w rozwijaniu kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna”

✗ 1. Traktowanie kompetencji kulturalnej jako dodatku „od święta”

Jednorazowe wydarzenia (akademia, wyjście do teatru, konkurs plastyczny) nie zastępują systematycznego procesu rozwijania tej kompetencji w codziennej pracy dydaktycznej.

✗ 2. Sprowadzanie ekspresji kulturalnej wyłącznie do plastyki lub muzyki

Kompetencja ta rozwija się także poprzez słowo, ruch, debatę, eksperyment, projekt czy refleksję – niezależnie od przedmiotu.

✗ 3. Skupienie się na „ładnym efekcie”, a nie na procesie ucznia

Gotowa praca ucznia nie jest celem samym w sobie. Kluczowe znaczenie ma proces twórczy, zaangażowanie, interpretacja i możliwość wyrażenia własnych znaczeń.

✗ 4. Brak przestrzeni na refleksję ucznia

Działania kulturalne bez rozmowy, podsumowania i samooceny nie prowadzą do trwałego rozwoju kompetencji.

✗ 5. Przekonanie, że „to nie mój przedmiot”

Każdy nauczyciel – niezależnie od specjalności – ma wpływ na rozwijanie świadomości i ekspresji kulturalnej poprzez sposób prowadzenia zajęć i relacje z uczniami.

✗ 6. Ocenianie ekspresji zamiast jej wspierania

Sztywne ocenianie twórczych działań zniechęca uczniów do wyrażania siebie i podejmowania ryzyka twórczego.

💡 *Wskazówka:*

Jeśli masz wątpliwości, czy Twoje działania rozwijają kompetencję „Świadomość i ekspresja kulturalna”, zadaj sobie pytanie:

Czy uczeń miał możliwość interpretowania, wyrażania siebie i refleksji nad własnym doświadczeniem?

Ramka: Dobre praktyki w rozwijaniu kompetencji

„Świadomość i ekspresja kulturalna” (Rozdział I)**

✓ 1. Jasne rozumienie kompetencji

Nauczyciel traktuje świadomość i ekspresję kulturalną jako proces interpretowania i wyrażania znaczeń, a nie jako przekazywanie wiedzy o kulturze.

✓ 2. Kultura bliska doświadczeniu ucznia

Punktem wyjścia do działań są codzienne doświadczenia, emocje i obserwacje uczniów, a nie abstrakcyjne treści encyklopedyczne.

✓ 3. Różnorodne formy ekspresji

Uczeń ma możliwość wyrażania siebie poprzez słowo, obraz, ruch, dźwięk lub działanie praktyczne, zgodnie z własnymi predyspozycjami.

✓ 4. Aktywna rola ucznia

Uczeń jest interpretatorem i współtwórcą działań, a nie biernym odbiorcą treści kulturowych.

✓ 5. Przestrzeń na refleksję

Każde działanie zawiera moment rozmowy, podsumowania lub innej formy refleksji nad doświadczeniem.

✓ 6. Spójność działań w czasie

Rozwijanie kompetencji kulturalnej jest planowane jako proces, a nie jednorazowe wydarzenie.

✓ 7. Otwartość na różne interpretacje

Nauczyciel akceptuje wielość perspektyw i unika jednego „poprawnego” odczytania treści kulturowych.

✓ 8. Wspólna odpowiedzialność zespołu nauczycielskiego

Kompetencja kulturalna jest rozwijana przez różnych nauczycieli i na różnych przedmiotach, w sposób komplementarny.

💡 *Wskazówka metodyczna:*

Jeżeli po zajęciach uczeń potrafi powiedzieć „**co to dla mnie znaczy**”,

a nie tylko „**czego się dowiedziałem**”, oznacza to, że dobra praktyka została zastosowana.

🔍 **Zatrzymaj się i sprawdź**

Rozdział I –Podstawy teoretyczne kompetencji

Zadanie 1. Sprawdź swoje rozumienie (krótki test)

Zaznacz jedną prawidłową odpowiedź.

1. Kompetencja „Świadomość i ekspresja kulturalna” w szkole podstawowej polega przede wszystkim na:

- ☐ przekazywaniu wiedzy o dziełach sztuki
- ☐ umożliwieniu uczniowi interpretowania kultury i wyrażania siebie
- ☐ organizowaniu wydarzeń artystycznych
- ☐ realizacji podstawy programowej z plastyki i muzyki

2. Rozwijanie tej kompetencji:

- ☐ jest zadaniem wyłącznie nauczycieli humanistycznych

- ☐ dotyczy wszystkich nauczycieli, niezależnie od przedmiotu
- ☐ odbywa się tylko podczas zajęć pozalekcyjnych
- ☐ nie jest możliwe w przedmiotach ścisłych

3. Najczęstszym błędem w pracy z kompetencją kulturalną jest:

- ☐ brak materiałów dydaktycznych
- ☐ skupienie się na jednorazowych wydarzeniach zamiast na procesie
- ☐ zbyt duża aktywność uczniów
- ☐ brak ocen cząstkowych

Zadanie 2. Refleksja nauczyciela (autoanaliza)

Odpowiedz krótko na poniższe pytania:

1. Który fragment Rozdziału I był dla Ciebie najbardziej odkrywczy lub porządkujący?
2. Czy w swojej dotychczasowej pracy popełniałeś/popełniałaś któryś z opisanych „najczęstszych błędów”? Który?
3. Jak rozumiesz teraz rolę swojego przedmiotu w rozwijaniu kompetencji kulturalnej uczniów?

Zadanie 3. Mój przedmiot – moje możliwości (zadanie praktyczne)

Uzupełnij poniższe zdanie:

Jako nauczyciel/nauczycielka

.....

mogę rozwijać kompetencję „Świadomość i ekspresja kulturalna” poprzez:

-
.....
-
.....

(wystarczą 2 konkretne pomysły)

Zadanie 4. Unikanie błędów – szybki check

Zaznacz, które stwierdzenia są prawdziwe w Twojej praktyce:

- ☐ Daję uczniom przestrzeń do interpretowania i wyrażania własnych znaczeń
- ☐ Planuję działania kulturalne jako proces, a nie jednorazowe wydarzenie
- ☐ Zawsze przewiduję moment refleksji lub rozmowy z uczniami
- ☐ Nie oceniam ekspresji ucznia, lecz ją wspieram

Jeśli któreś z pól pozostało puste – wróć do odpowiednich fragmentów rozdziału.

Zadanie 5. Pytanie otwierające (na dalszą część pakietu)

Jakie pytanie lub wątpliwość dotycząca rozwijania kompetencji

„Świadomość i ekspresja kulturalna” chcesz mieć w pamięci, czytając kolejne rozdziały?

.....
.....

Uwaga metodyczna

Zadania utrwalające nie mają charakteru oceniania. Ich celem jest:

- uporządkowanie rozumienia kompetencji,
- refleksja nad własną praktyką dydaktyczną,
- przygotowanie do projektowania działań rozwijających kompetencje uczniów.

Rozdział II. Rola nauczyciela i środowiska szkolnego

w rozwijaniu kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna”**

1. Nauczyciel jako przewodnik i animator kultury

W procesie rozwijania kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna” nauczyciel nie pełni roli jedynie przekaziciela wiedzy, lecz staje się **przewodnikiem, moderatorem i animatorem doświadczeń kulturowych uczniów**. Jego zadaniem jest tworzenie takich sytuacji edukacyjnych, w których uczeń może obserwować, interpretować, przeżywać i wyrażać własne znaczenia.

Oznacza to zmianę perspektywy: z koncentracji na realizacji treści programowych na **świadome projektowanie procesu uczenia się**, w którym kultura staje się punktem odniesienia do rozmowy o świecie, wartościach i relacjach międzyludzkich.

2. Postawa nauczyciela sprzyjająca ekspresji ucznia

Rozwijanie kompetencji kulturalnej w dużej mierze zależy od postawy nauczyciela wobec ucznia i jego działań. Kluczowe znaczenie mają:

- otwartość na różnorodne interpretacje i sposoby wyrażania siebie,
- akceptacja błędów jako naturalnego elementu procesu twórczego,

- gotowość do dialogu i zadawania pytań zamiast podawania gotowych odpowiedzi,
- wspieranie odwagi ucznia do wypowiadania własnych myśli i emocji.

Uczeń rozwija świadomość i ekspresję kulturalną wówczas, gdy czuje się bezpiecznie, ma prawo do własnego zdania i doświadcza szacunku dla swojej indywidualności.

3. Szkoła jako środowisko kulturowe

Szkoła nie jest jedynie instytucją dydaktyczną – jest także **środowiskiem kulturowym**, w którym uczniowie uczą się norm, wartości, sposobów komunikacji i współdziałania. To, w jaki sposób funkcjonuje szkoła na co dzień, ma bezpośredni wpływ na rozwój kompetencji kulturalnych uczniów.

Na klimat kulturowy szkoły składają się m.in.:

- relacje między uczniami i nauczycielami,
- sposób komunikacji i rozwiązywania konfliktów,
- otwartość na różnorodność i dialog,
- przestrzeń szkolna jako miejsce ekspresji (wystawy, działania uczniowskie, wydarzenia).

Świadomie kształtowane środowisko szkolne staje się naturalnym miejscem rozwijania świadomości kulturowej – nie tylko podczas lekcji, ale także w codziennych sytuacjach szkolnych.

4. Współpraca nauczycieli i interdyscyplinarność

Rozwijanie kompetencji „**Świadomość i ekspresja kulturalna**” wymaga współpracy nauczycieli różnych przedmiotów. Kompetencja ta nie należy do jednego obszaru edukacyjnego – rozwija się wtedy, gdy szkoła podejmuje działania w sposób spójny i wzajemnie uzupełniający się.

Każdy przedmiot wnosi własną perspektywę rozumienia świata. Język polski pomaga interpretować teksty kultury, historia pokazuje ich kontekst, plastyka i muzyka rozwijają ekspresję twórczą, a przedmioty przyrodnicze czy matematyka pozwalają dostrzec związki między kulturą, nauką i codziennym życiem. Gdy nauczyciele łączą te perspektywy, uczniowie zaczynają postrzegać wiedzę jako całość, a nie jako zbiór oddzielnych dziedzin.

Interdyscyplinarne podejście umożliwia:

- łączenie różnych sposobów opisywania i rozumienia świata,
- projektowanie działań, które mają dla uczniów większe znaczenie i są bliższe ich doświadczeniom,

- wzmacnianie poczucia sensu uczenia się poprzez pokazywanie praktycznych powiązań między przedmiotami,
- budowanie wspólnej odpowiedzialności całego zespołu nauczycielskiego za rozwój kompetencji uczniów.

W praktyce szkolnej współpraca może przyjmować różne formy: wspólne projekty edukacyjne, tematy tygodniowe lub między przedmiotowe zadania projektowe. Nauczyciele mogą również planować działania wokół wspólnego tematu – na przykład dziedzictwa lokalnego, sztuki w przestrzeni publicznej czy kultury regionu.

Równie ważna jest codzienna współpraca nauczycieli: rozmowy o planowanych działaniach, wymiana pomysłów, dzielenie się doświadczeniami i wspólna refleksja nad efektami pracy uczniów. Takie działania pomagają stopniowo wprowadzać kompetencję kulturalną do praktyki szkolnej i sprawiają, że staje się ona naturalnym elementem pracy całej szkoły.

5. Znaczenie środowiska lokalnego i partnerów szkoły

Rozwijanie kompetencji kulturalnych uczniów nie kończy się w murach szkoły. Dużą rolę odgrywa środowisko lokalne – instytucje kultury, organizacje społeczne, artyści, twórcy ludowi, biblioteki, muzea czy miejsca pamięci. To właśnie tam uczniowie mogą zobaczyć, jak kultura funkcjonuje w codziennym życiu społeczności.

Współpraca szkoły z partnerami zewnętrznymi pozwala przenieść edukację poza klasę i stworzyć uczniom okazję do autentycznych doświadczeń. Dzięki temu uczniowie nie tylko słyszą o kulturze, lecz mogą ją obserwować, przeżywać i współtworzyć.

Taka współpraca:

- pozwala uczniom doświadczać kultury w naturalnym, autentycznym kontekście,
- wzmacnia poczucie przynależności do lokalnej społeczności,
- umożliwia uczenie się poprzez działanie i zaangażowanie społeczne,

- zwiększa motywację uczniów i poczucie sensu podejmowanych działań.

Szkoła może realizować takie działania na wiele sposobów. Mogą to być wizyty w muzeach i bibliotekach, warsztaty z lokalnymi twórcami, projekty dokumentujące historię miejscowości czy współpraca z organizacjami społecznymi. Cennym doświadczeniem dla uczniów bywa również udział w wydarzeniach kulturalnych organizowanych w ich najbliższym otoczeniu.

W tym procesie nauczyciel pełni rolę **pośrednika między szkołą a środowiskiem lokalnym**. Pomaga uczniom zrozumieć znaczenie obserwowanych zjawisk, zachęca do zadawania pytań i wspiera refleksję nad zdobytymi doświadczeniami.

6. Rola refleksji nauczyciela i kultury uczenia się w szkole

Trwałe rozwijanie kompetencji „**Świadomość i ekspresja kulturalna**” wymaga od nauczyciela świadomego przyglądania się własnej praktyce dydaktycznej. Warto regularnie zastanawiać się, jakie działania rzeczywiście angażują uczniów, które metody

pracy przynoszą najlepsze efekty i w jaki sposób można je rozwijać.

Refleksja nauczyciela może obejmować analizę prowadzonych zajęć, obserwację reakcji uczniów, a także rozmowy z innymi nauczycielami o wspólnych doświadczeniach. Takie podejście pomaga stopniowo doskonalić metody pracy i wprowadzać nowe pomysły do codziennej praktyki szkolnej.

Duże znaczenie ma również kultura współpracy w szkole. Gdy nauczyciele dzielą się doświadczeniami, wspólnie planują działania i wspierają się w realizacji nowych pomysłów, szkoła zaczyna funkcjonować jako **organizacja ucząca się** – otwarta na rozwój, innowacje i zmianę.

Taka kultura pracy przynosi korzyści całej społeczności szkolnej. Uczniowie uczą się w środowisku, które sprzyja aktywności, dialogowi i twórczemu myśleniu, a nauczyciele rozwijają własne kompetencje zawodowe i budują silniejsze poczucie wspólnoty.

W efekcie rozwijanie kompetencji kulturalnych przestaje być pojedynczym działaniem czy projektem. Staje się **naturalnym elementem codziennego życia szkoły.**

Ramka: Najczęstsze błędy nauczyciela i szkoły

w rozwijaniu kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna”

✗ 1. Przekonanie, że wystarczy dobra wola nauczyciela

Rozwijanie kompetencji kulturalnej wymaga świadomego planowania i wsparcia ze strony szkoły. Działania pojedynczych nauczycieli, pozbawione spójności, mają ograniczony i krótkotrwały efekt.

✗ 2. Brak wspólnej wizji w radzie pedagogicznej

Jeśli szkoła nie wypracuje wspólnego rozumienia kompetencji kulturalnej, działania będą przypadkowe i niespójne, a uczniowie nie dostrzegą ich sensu.

✗ 3. Ograniczanie ekspresji ucznia do „bezpiecznych” form

Nadmierna kontrola, schematyczne zadania i brak przestrzeni na własną interpretację hamują rozwój kreatywności i odwagi uczniów.

✗ 4. Traktowanie działań kulturalnych jako „czegoś dodatkowego”

Jeżeli kompetencja kulturalna nie jest włączona w codzienną praktykę dydaktyczną, pozostaje jedynie okazjonalnym elementem życia szkoły.

✗ 5. Brak refleksji po działaniach uczniowskich

Działania bez omówienia, podsumowania i autorefleksji uczniów nie prowadzą do trwałego rozwoju kompetencji.

✗ 6. Brak współpracy i wymiany doświadczeń między nauczycielami

Izolowane działania pojedynczych osób ograniczają potencjał szkoły i utrudniają budowanie spójnego środowiska kulturowego.

✗ 7. Pomijanie środowiska lokalnego

Niewykorzystywanie potencjału instytucji kultury i partnerów lokalnych zawęża przestrzeń edukacyjną uczniów i ogranicza autentyczność doświadczeń.

💡 Wskazówka dla szkoły:

Jeżeli któryś z powyższych punktów wydaje się znajomy, warto potraktować go nie jako problem, lecz **punkt wyjścia do zmiany i rozwoju**.

Ramka: Dobre praktyki-Rola nauczyciela i środowiska szkolnego (Rozdział II)

✓ 1. Nauczyciel jako moderator i przewodnik

Nauczyciel świadomie tworzy sytuacje edukacyjne, w których uczeń może doświadczać, interpretować i wyrażać znaczenia, zamiast jedynie odbierać treści.

✓ 2. Bezpieczna atmosfera sprzyjająca ekspresji

W klasie panuje klimat akceptacji, w którym uczeń ma prawo do własnego zdania, emocji i tempa pracy.

✓ 3. Szkoła jako środowisko kultury

Działania kulturalne są widoczne w codziennym życiu szkoły: w relacjach, przestrzeni szkolnej, wydarzeniach i projektach uczniowskich.

✓ 4. Współpraca nauczycieli różnych przedmiotów

Kompetencja kulturalna rozwijana jest w sposób spójny przez różnych nauczycieli, a nie jako domena jednego obszaru edukacyjnego.

✓ 5. Otwartość na środowisko lokalne

Szkoła świadomie korzysta z zasobów lokalnych instytucji kultury, tradycji i partnerów społecznych jako naturalnego rozszerzenia edukacji.

✓ 6. Refleksja nauczyciela nad własną praktyką

Nauczyciele analizują swoje działania, dzielą się doświadczeniami i wyciągają wnioski do dalszej pracy.

✓ 7. Spójność działań na poziomie szkoły

Rozwijanie kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna” jest elementem wspólnej wizji szkoły, a nie pojedynczych inicjatyw.

💡 *Wskazówka organizacyjna:*

Jeżeli działania kulturalne są widoczne **na lekcjach, przerwach i w relacjach**, szkoła rzeczywiście staje się środowiskiem kultury.

🔍 **Zatrzymaj się i sprawdź**

Rozdział II – Rola nauczyciela i środowiska szkolnego

Zadanie 1. Sprawdź swoje rozumienie (krótki test)

Zaznacz jedną prawidłową odpowiedź.

1. Rola nauczyciela w rozwijaniu kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna” polega przede wszystkim na:
 - ☐ przekazywaniu wiedzy o kulturze
 - ☐ tworzeniu sytuacji edukacyjnych sprzyjających interpretacji i ekspresji ucznia
 - ☐ organizowaniu wydarzeń artystycznych
 - ☐ realizowaniu wyłącznie treści programowych
2. Środowisko szkolne wspiera rozwój kompetencji kulturalnych wtedy, gdy:
 - ☐ sprzyja dialogowi, współpracy i różnorodności

- ☐ koncentruje się wyłącznie na wynikach nauczania
- ☐ ogranicza działania uczniów do lekcji
- ☐ unika współpracy z otoczeniem

3. Jednym z najczęstszych błędów szkoły jest:

- ☐ zbyt duże zaangażowanie nauczycieli
- ☐ brak wspólnej wizji i współpracy
- ☐ zbyt duża autonomia uczniów
- ☐ nadmiar refleksji

Zadanie 2. Autoanaliza nauczyciela

Odpowiedz krótko na pytania:

1. Która rola nauczyciela (przewodnik, moderator, animator) jest mi najbliższa w codziennej pracy?
2. W jakich sytuacjach szkolnych uczniowie mają dziś największą przestrzeń do ekspresji i dialogu?
3. Co w funkcjonowaniu mojej szkoły szczególnie sprzyja rozwijaniu kompetencji kulturalnej?

Zadanie 3. Moja praktyka – spojrzenie krytyczne

Zaznacz, które stwierdzenia są zgodne z Twoją praktyką:

- ☐ Tworzę bezpieczną przestrzeń do wypowiadania opinii i emocji

- ☐ Akceptuję różne sposoby interpretacji i rozwiązań
- ☐ Planuję moment refleksji po działaniach uczniowskich
- ☐ Współpracuję z innymi nauczycielami przy planowaniu działań
- ☐ Korzystam z zasobów środowiska lokalnego

Pola niezaznaczone wskazują obszary do dalszego rozwoju.

Zadanie 4. Szkoła jako środowisko kulturowe – zadanie zespołowe

(Do wykonania indywidualnie lub w zespole nauczycielskim)

Uzupełnij zdanie:

Nasza szkoła może w większym stopniu wspierać rozwój kompetencji

„Świadomość i ekspresja kulturalna” poprzez:

-
.....
-
.....

Zadanie 5. Pytanie refleksyjne – most do kolejnego rozdziału

Jaką jedną zmianę w swoim podejściu lub w funkcjonowaniu szkoły uważasz za najważniejszą, aby skuteczniej rozwijać kompetencję kulturalną uczniów?

.....

.....

Uwaga metodyczna

Zadania mają charakter refleksyjny i rozwojowy. Ich celem jest:

- uświadomienie roli nauczyciela i szkoły,
- identyfikacja barier i potencjałów,
- przygotowanie do pracy z metodami i formami działania.

🎯 Efekt po Rozdziale II:

- rozumiesz swoją rolę w rozwijaniu kompetencji kulturalnej,
- potrafisz wskazać znaczenie środowiska szkolnego i lokalnego,
- jesteś gotowy do planowania konkretnych działań dydaktycznych.

Rozdział III Metody i formy pracy sprzyjające rozwijaniu kompetencji. „Świadomość i ekspresja kulturalna”

1. Od metody do doświadczenia ucznia

Rozwijanie kompetencji „**Świadomość i ekspresja kulturalna**” nie polega na wyborze jednej konkretnej metody dydaktycznej. Znacznie ważniejsze jest to, w jaki sposób nauczyciel projektuje sytuacje edukacyjne. To właśnie one pozwalają uczniowi doświadczać kultury, interpretować znaczenia oraz wyrażać własne emocje i opinie.

W praktyce oznacza to odejście od modelu nauczania opartego wyłącznie na przekazywaniu informacji. Uczeń rozwija świadomość kulturową przede wszystkim wtedy, gdy **aktywnie uczestniczy w procesie uczenia się** – obserwuje, analizuje, tworzy i rozmawia o swoich doświadczeniach.

Skuteczne metody pracy:

- angażują ucznia poznawczo, emocjonalnie i społecznie,
- zachęcają do aktywnego uczestnictwa w zajęciach,

- tworzą przestrzeń do dialogu i refleksji,
- prowadzą ucznia od doświadczenia do uogólnienia i wykorzystania zdobytej wiedzy w nowych sytuacjach.

W takim podejściu nauczyciel nie tylko przekazuje wiedzę, lecz także **organizuje przestrzeń do uczenia się poprzez doświadczenie.**

2. Nauczanie przez działanie i doświadczenie

Jednym z najskuteczniejszych sposobów rozwijania kompetencji kulturowej jest nauczanie oparte na działaniu. Uczniowie najlepiej rozumieją zjawiska kulturowe wtedy, gdy mogą ich **doświadczyć w praktyce.**

Uczeń uczy się poprzez:

- kontakt z realnym lub symbolicznym doświadczeniem kulturowym,
- własną aktywność i zaangażowanie,
- analizę oraz interpretację obserwowanych zjawisk.

Doświadczenie edukacyjne może przyjmować różne formy. Może to być obserwacja dzieła sztuki, udział w wydarzeniu kulturalnym, analiza fotografii lub tekstu, eksperyment, praca twórcza, ruch czy rozmowa z przedstawicielem lokalnej społeczności.

Najważniejsze jest to, aby uczeń **nie pozostawał jedynie odbiorcą informacji**, lecz stawał się uczestnikiem procesu poznawania i interpretowania świata.

3. Praca projektowa jako przestrzeń integracji kompetencji

Metoda projektu szczególnie sprzyja rozwijaniu świadomości i ekspresji kulturalnej. Pozwala ona uczniom działać samodzielnie, podejmować decyzje oraz współpracować z innymi.

Projekt edukacyjny:

- łączy różne obszary wiedzy i umiejętności,
- zachęca uczniów do planowania i organizowania pracy,

- prowadzi do powstania konkretnego efektu końcowego,
- umożliwia prezentację rezultatów oraz refleksję nad procesem działania.

Projekt może mieć różny charakter:

- **przedmiotowy** – realizowany w ramach jednego przedmiotu,
- **międzyprzedmiotowy** – łączący różne dziedziny wiedzy,
- **środowiskowy** – realizowany we współpracy z instytucjami kultury lub społecznością lokalną.

Najważniejsze jest jednak to, aby temat projektu był **bliski doświadczeniom uczniów** i dawał im możliwość wyrażenia własnej perspektywy.

4. Integracja przedmiotowa i międzyprzedmiotowa

Kompetencja kulturalna rozwija się najpełniej wtedy, gdy uczniowie dostrzegają związki między różnymi dziedzinami wiedzy. Integracja przedmiotowa pomaga pokazać, że świat nie dzieli się na odrębne przedmioty szkolne.

Takie podejście:

- wzmacnia poczucie sensu uczenia się,
- pozwala analizować zjawiska kulturowe z różnych perspektyw,
- sprzyja współpracy nauczycieli,
- uczy uczniów dostrzegania powiązań między wiedzą szkolną a rzeczywistością.

Na przykład analiza architektury może jednocześnie łączyć historię, matematykę, plastykę i geografię.

Podobnie projekt dotyczący tradycji lokalnych może angażować język polski, historię, informatykę oraz wiedzę o społeczeństwie.

Dzięki temu uczniowie odkrywają, że kultura **przenika różne obszary życia** – od sztuki i języka po naukę, technologię i codzienne doświadczenia.

5. Metody twórcze i ekspresyjne

Rozwijanie ekspresji kulturalnej wymaga metod, które pozwalają uczniom **wyrażać własne myśli, emocje i doświadczenia**. Takie działania wzmacniają kreatywność i poczucie sprawczości.

Nauczyciel może wykorzystywać między innymi:

- narrację i opowieść (pisaną, mówioną lub wizualną),
- działania plastyczne i przestrzenne,
- ruch, gest, teatr i dramę,
- dźwięk, rytm oraz działania muzyczne,
- działania projektowe i użytkowe.

W tym podejściu najważniejszy nie jest poziom artystyczny pracy, lecz **proces twórczy oraz znaczenie, jakie uczeń nadaje własnemu działaniu.**

Dzięki temu uczniowie uczą się, że kultura nie polega wyłącznie na odbiorze dzieł, lecz także na ich współtworzeniu.

6. Rola dialogu, dyskusji i interpretacji

Rozmowa i wymiana opinii odgrywają ważną rolę w rozwijaniu świadomości kulturowej. Dzięki dialogowi uczniowie uczą się interpretować zjawiska oraz konfrontować własne poglądy z perspektywą innych osób.

Dyskusja pozwala uczniom:

- formułować i uzasadniać własne opinie,
- poznawać różne sposoby interpretowania zjawisk,
- rozwijać empatię i umiejętność słuchania,
- pogłębiać refleksję nad własnymi doświadczeniami.

W tym procesie nauczyciel pełni rolę moderatora rozmowy. Zamiast podawać gotowe odpowiedzi, zadaje pytania otwarte i zachęca uczniów do samodzielnego poszukiwania znaczeń.

7. Wykorzystanie narzędzi cyfrowych

Technologie cyfrowe mogą w znaczący sposób wspierać rozwijanie kompetencji kulturowej. Uczniowie funkcjonują dziś w świecie mediów cyfrowych, dlatego szkoła powinna wykorzystywać je w sposób świadomy i edukacyjny.

Narzędzia cyfrowe umożliwiają:

- tworzenie nowych form ekspresji (grafika, film, prezentacja, podcast),
- dokumentowanie działań i projektów uczniowskich,

- prezentowanie efektów pracy szerszej społeczności,
- współpracę i komunikację między uczniami.

W takim ujęciu technologie nie stanowią jedynie narzędzia technicznego. Stają się częścią **współczesnej kultury i sposobem wyrażania myśli oraz doświadczeń.**

8. Znaczenie refleksji i informacji zwrotnej

Każde działanie edukacyjne powinno prowadzić ucznia do refleksji nad własnym doświadczeniem. To właśnie refleksja pozwala uczniowi zrozumieć, czego się nauczył i jakie znaczenie ma to doświadczenie.

Refleksja:

- porządkuje wiedzę i doświadczenia ucznia,
- pogłębia rozumienie omawianych zjawisk,
- pomaga przenosić zdobytą wiedzę na nowe sytuacje.

Ważną rolę odgrywa również **informacja zwrotna.**

Nauczyciel oraz rówieśnicy mogą wskazywać mocne strony pracy ucznia, zadawać pytania i zachęcać do

dalszego rozwoju. Taka informacja wspiera motywację oraz buduje poczucie sprawczości ucznia.

Dzięki temu uczenie się staje się procesem refleksyjnym i rozwojowym, a nie jedynie wykonywaniem kolejnych zadań.

Ramka: Najczęstsze błędy metodyczne

w rozwijaniu kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna”

✗ 1. Mylenie metody z celem

Stosowanie metody projektu, pracy twórczej lub narzędzi cyfrowych nie gwarantuje rozwoju kompetencji kulturalnej, jeśli nie towarzyszy temu jasno określony cel kompetencyjny.

✗ 2. Nadmiar aktywności bez pogłębienia

Zbyt wiele działań realizowanych w krótkim czasie, bez refleksji i podsumowania, prowadzi do powierzchowności i nie sprzyja trwałemu uczeniu się.

✗ 3. Skupienie się na efekcie końcowym zamiast na procesie

Ocena wyłącznie produktu (pracy, prezentacji, występu) pomija najważniejszy element – doświadczenie i rozwój ucznia w trakcie działania.

✗ 4. Brak miejsca na interpretację ucznia

Zadania o jednym „poprawnym” rozwiązaniu ograniczają możliwość wyrażania własnych znaczeń i refleksji kulturowej.

✗ 5. Brak informacji zwrotnej lub zastępowanie jej oceną

Ocena stopniem nie zastępuje informacji zwrotnej, która jest kluczowa dla rozwoju świadomości i ekspresji ucznia.

✗ 6. Traktowanie narzędzi cyfrowych jako celu samego w sobie

Technologia powinna wspierać ekspresję i refleksję, a nie dominować nad procesem uczenia się.

✗ 7. Brak powiązania z doświadczeniem ucznia

Działania oderwane od codziennego życia, emocji i obserwacji uczniów tracą dla nich znaczenie i sens.

💡 Wskazówka metodyczna:

Jeżeli masz wątpliwości, czy dana metoda rzeczywiście rozwija kompetencję „Świadomość i ekspresja kulturalna”, zadaj sobie pytanie:

Czy uczeń miał możliwość działania, interpretacji, refleksji i otrzymania informacji zwrotnej?

***Ramka: Dobre praktyki**

Metody i formy pracy

(Rozdział III)**

✓ 1. Jasny cel kompetencyjny każdej aktywności

Każde działanie dydaktyczne ma jasno określony cel związany z rozwojem świadomości i/lub ekspresji kulturalnej ucznia.

✓ 2. Nauczanie oparte na doświadczeniu ucznia

Uczeń uczy się poprzez działanie, przeżywanie i interpretowanie, a nie wyłącznie poprzez słuchanie lub odtwarzanie informacji.

✓ 3. Różnorodność metod i form ekspresji

Stosowane są różne metody: projekt, praca zespołowa, działania twórcze, dialog, narzędzia cyfrowe – dobrane do celu, a nie dla atrakcyjności.

✓ 4. Praca projektowa i interdyscyplinarność

Uczeń dostrzega związki między przedmiotami, kulturą i codziennym życiem, co wzmacnia sens uczenia się.

✓ 5. Przestrzeń na interpretację i dialog

Uczeń ma możliwość wyrażania własnych interpretacji i opinii, a nauczyciel wspiera rozmowę pytaniami otwartymi.

✓ 6. Obowiązkowy element refleksji

Każde działanie kończy się refleksją ucznia nad tym, czego doświadczył i czego się nauczył.

✓ 7. Informacja zwrotna zamiast oceniania efektu

Nauczyciel koncentruje się na procesie, zaangażowaniu i postępie ucznia, a nie wyłącznie na końcowym rezultacie.

💡 *Wskazówka metodyczna:*

Jeżeli uczeń potrafi **opisać swoje doświadczenie i znaczenie działania**, metoda spełniła swoją funkcję rozwojową.

🔗 Zatrzymaj się i sprawdź

Rozdział III – Metody i formy pracy

Zadanie 1. Sprawdź swoje rozumienie (krótki test metodyczny)

Zaznacz jedną prawidłową odpowiedź.

1. Najważniejszym celem stosowania metod aktywizujących w rozwijaniu kompetencji kulturalnej jest:

- ☐ uatrakcyjnienie lekcji
- ☐ stworzenie uczniowi doświadczenia, które może interpretować i reflektować
- ☐ realizacja podstawy programowej

☐ uzyskanie efektu artystycznego

2. Metoda projektu sprzyja rozwojowi świadomości i ekspresji kulturalnej, ponieważ:

☐ zawsze kończy się publiczną prezentacją

☐ integruje doświadczenie, współpracę i refleksję

☐ zastępuje tradycyjne lekcje

☐ ogranicza rolę nauczyciela

3. Jednym z najczęstszych błędów metodycznych jest:

☐ stosowanie różnych metod

☐ brak refleksji i informacji zwrotnej

☐ aktywność uczniów

☐ praca zespołowa

Zadanie 2. Autoewaluacja nauczyciela – moje metody

Zaznacz stwierdzenia zgodne z Twoją praktyką:

☐ Stosuję metody oparte na działaniu i doświadczeniu

☐ Umożliwiam uczniom różne formy ekspresji

☐ Zawsze planuję moment refleksji po działaniu

☐ Udzielam informacji zwrotnej zamiast koncentrować się na ocenie

☐ Łączę metody pracy z doświadczeniem uczniów
Pola niezaznaczone wskazują obszary do dalszego rozwoju.

Zadanie 3. Od metody do celu (zadanie praktyczne)

Wybierz jedną metodę, którą często stosujesz (np. projekt, praca w grupach, dyskusja, działania twórcze).

Uzupełnij:

Stosując metodę

mogę rozwijać kompetencję „Świadomość i ekspresja kulturalna”, ponieważ:

-
.....
-
.....

Zadanie 4. Analiza błędów – świadomy wybór

Przeczytaj poniższe stwierdzenia i zaznacz te, które **chcesz wyeliminować** ze swojej praktyki:

- ☐ Skupiam się głównie na efekcie końcowym pracy ucznia
- ☐ Realizuję wiele działań bez pogłębienia i refleksji
- ☐ Narzędzia cyfrowe traktuję jako cel sam w sobie
- ☐ Rzadko pytam uczniów o ich interpretacje i odczucia

Zaznaczenie punktu to pierwszy krok do zmiany.

Zadanie 5. Pytanie transferowe – most do kolejnego rozdziału

Jaką metodę lub formę pracy chcesz świadomie wykorzystać **poza szkołą** (np. we współpracy z instytucją kultury), aby rozwijać kompetencję „Świadomość i ekspresja kulturalna”?

.....

.....

Uwaga metodyczna

Zadania utrwalające:

- wspierają refleksję nauczyciela nad własnym warsztatem,
- umożliwiają korektę działań dydaktycznych,
- przygotowują do świadomego transferu metod do nowych kontekstów.

🎯 Efekt po Rozdziale III::

- rozumiesz, które metody sprzyjają rozwojowi kompetencji kulturalnej,
- potrafisz powiązać metodę z celem kompetencyjnym,
- świadomie planujesz refleksję i informację zwrotną.

Rozdział IV Rozwijanie kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna” Poza szkołą– Współpraca szkoły z instytucjami kultury

1. Dlaczego kompetencja kulturalna nie kończy się w klasie

Świadomość i ekspresja kulturalna rozwijają się najpełniej wtedy, gdy uczniowie mają możliwość **doświadczenia kultury w realnym środowisku społecznym**. Szkoła może wprowadzać uczniów w świat kultury, ale nie jest w stanie w pełni zastąpić kontaktu z miejscami, ludźmi i działaniami, które tę kulturę współtworzą.

Bezpośrednie doświadczenie pozwala uczniom zobaczyć, że kultura nie jest abstrakcyjnym pojęciem z podręcznika, lecz **żywą częścią życia społecznego**. Spotkanie z twórcą, udział w wydarzeniu kulturalnym czy poznanie historii miejsca sprawiają, że uczniowie zaczynają postrzegać kulturę jako przestrzeń dialogu, twórczości i wspólnoty.

Wyjście poza szkołę:

- zwiększa motywację uczniów do poznawania świata,
- nadaje sens treściom omawianym podczas lekcji,
- umożliwia uczenie się poprzez doświadczenie,
- łączy wiedzę z emocjami i działaniem.

Jednocześnie działania poza szkołą powinny pozostać częścią świadomego procesu edukacyjnego. Samo uczestnictwo w wydarzeniu kulturalnym nie gwarantuje jeszcze rozwoju kompetencji kulturowej. Kluczowe znaczenie ma **powiązanie doświadczenia z refleksją i dalszym działaniem ucznia.**

2. Szkoła i instytucje kultury – wspólna odpowiedzialność

Instytucje kultury – takie jak domy kultury, biblioteki, muzea, galerie, archiwa, ośrodki lokalnej aktywności czy organizacje społeczne – dysponują zasobami i doświadczeniem, które mogą znacząco wzbogacić proces edukacyjny.

Szkoła wnosi do tej współpracy:

- znajomość potrzeb rozwojowych uczniów,
- ciągłość procesu dydaktycznego,
- możliwość refleksji nad doświadczeniem ucznia.

Instytucje kultury oferują natomiast:

- dostęp do autentycznych przestrzeni kultury,
- kontakt z twórcami i ekspertami,
- doświadczenia wykraczające poza codzienną praktykę szkolną.

Najbardziej wartościowa współpraca opiera się na **partnerstwie**, a nie na relacji „usługodawca – odbiorca”.

Instytucja kultury nie realizuje zajęć „zamiast szkoły”.

Wspólnie z nauczycielem tworzy sytuację edukacyjną, która pozwala uczniowi doświadczyć kultury w sposób świadomy i refleksyjny.

3. Modele współpracy szkoły z instytucjami kultury

Współpraca szkoły z instytucjami kultury może przyjmować różne formy. Ich wybór zależy od możliwości szkoły, lokalnego środowiska oraz potrzeb uczniów.

Najczęściej spotykane formy współpracy to:

Działania jednorazowe np. warsztaty, spotkania z twórcami, wizyty studyjne, udział w wydarzeniach kulturalnych. Nawet jednorazowe wydarzenie może mieć dużą wartość edukacyjną, jeśli nauczyciel zadba o przygotowanie uczniów oraz późniejszą refleksję.

Projekty długofalowe realizowane wspólnie przez szkołę i instytucję kultury. Mogą obejmować cykl warsztatów, działania badawcze lub projekty artystyczne prowadzone przez dłuższy czas.

Działania środowiskowe angażujące uczniów w życie lokalnej społeczności – np. dokumentowanie historii miejscowości, przygotowanie wydarzeń kulturalnych czy współpraca z organizacjami społecznymi.

Projekty międzynarodowe np. realizowane w ramach programów edukacyjnych lub współpracy między szkołami. W takich projektach kultura lokalna staje się punktem wyjścia do dialogu międzykulturowego.

W każdym z tych modeli kluczowe znaczenie ma zaplanowanie **spójnego procesu dydaktycznego**:

przygotowanie → doświadczenie → refleksja → wykorzystanie zdobytej wiedzy w nowych działaniach.

4. Rola nauczyciela w działaniach poza szkołą

Nauczyciel pełni w działaniach środowiskowych rolę **mediatora edukacyjnego**. Jego zadanie nie ogranicza się do organizacji wyjścia czy kontaktu z instytucją kultury.

Nauczyciel:

- przygotowuje uczniów do spotkania z nowym doświadczeniem,
- określa cele edukacyjne i kompetencyjne działania,
- wspiera uczniów w interpretowaniu obserwowanych zjawisk,
- inicjuje refleksję i rozmowę po zakończeniu wydarzenia.

Dzięki temu doświadczenie kulturowe staje się częścią procesu uczenia się. Uczniowie nie tylko uczestniczą w wydarzeniu, lecz także **rozumieją jego znaczenie i potrafią odnieść je do własnych doświadczeń.**

5. Ekspresja ucznia w przestrzeni publicznej

Działania realizowane poza szkołą często stwarzają uczniom okazję do prezentowania własnej twórczości w przestrzeni publicznej. Może to być wystawa prac, udział w wydarzeniu lokalnym, prezentacja projektu czy działanie na rzecz społeczności.

Takie doświadczenia:

- wzmacniają poczucie sprawczości ucznia,
- uczą odpowiedzialności za wspólne działania,
- rozwijają umiejętność współpracy,
- pomagają budować tożsamość kulturową i społeczną.

Dla wielu uczniów jest to pierwszy moment, w którym mogą zobaczyć, że ich pomysły i działania mają znaczenie dla innych. Dlatego ważne jest, aby nauczyciel stworzył **bezpieczną atmosferę sprzyjającą twórczości**, w której uczniowie mogą

eksperymentować, popełniać błędy i rozwijać własny styl.

6. Równość dostępu do kultury i wyrównywanie szans edukacyjnych

Nie wszyscy uczniowie mają w swoim środowisku domowym równy dostęp do kultury. Dla wielu z nich to właśnie szkoła staje się pierwszym miejscem kontaktu z teatrem, muzeum, biblioteką czy wydarzeniami artystycznymi.

Dlatego działania realizowane poza szkołą mają także ważny wymiar **wyrównywania szans edukacyjnych**.

Świadoma polityka szkoły w tym obszarze:

- przeciwdziałania wykluczeniu kulturowemu,
- wzmacniania uczestnictwa uczniów z mniejszych miejscowości lub środowisk o ograniczonym dostępie do kultury,
- buduje poczucie przynależności do wspólnoty.

Dzięki temu uczniowie mogą odkrywać kulturę jako przestrzeń, w której każdy ma prawo uczestniczyć i wyrażać siebie.

7. Znaczenie refleksji i utrwalenia doświadczeń

Każde działanie edukacyjne realizowane poza szkołą powinno zostać **domknięte refleksją uczniów**. To właśnie refleksja pozwala nadać znaczenie zdobytym doświadczeniom i włączyć je w proces uczenia się.

Refleksja może przyjmować różne formy, np.:

- rozmowy i dyskusji w klasie,
- krótkiej refleksji pisemnej lub wizualnej,
- prezentacji doświadczeń w formie projektu,
- samooceny i informacji zwrotnej.

Dzięki takiemu podsumowaniu uczniowie nie tylko przypominają sobie przebieg wydarzenia, ale także zastanawiają się, **czego się nauczyli i jakie znaczenie miało to doświadczenie**.

To właśnie refleksja sprawia, że spotkanie z kulturą staje się trwałym elementem rozwoju kompetencji, a nie jednorazowym wydarzeniem.

8. Przykłady dobrej praktyki współpracy szkoły z instytucjami kultury

Współpraca szkoły z instytucjami kultury może przyjmować różne formy – od jednorazowych wydarzeń

po długofalowe projekty edukacyjne. Poniższe przykłady pokazują, w jaki sposób działania środowiskowe mogą wspierać rozwijanie kompetencji „**Świadomość i ekspresja kulturalna**”.

Warsztaty muzealne jako punkt wyjścia do projektu edukacyjnego

Jedną z najczęściej stosowanych form współpracy jest udział uczniów w warsztatach muzealnych. Aby takie doświadczenie miało realną wartość edukacyjną, warto włączyć je w szerszy proces dydaktyczny.

Przykładowy przebieg działania:

Przygotowanie w szkole

- wprowadzenie tematu związanego z wystawą lub historią miejsca,
- rozmowa o tym, czym jest muzeum i jaka jest jego rola w zachowaniu dziedzictwa kulturowego,
- sformułowanie pytań, na które uczniowie będą poszukiwać odpowiedzi podczas wizyty.

Doświadczenie w instytucji kultury

- udział w warsztatach prowadzonych przez edukatora muzealnego,
- bezpośredni kontakt z eksponatami, przestrzenią muzealną lub historią miejsca.

Refleksja i kontynuacja w szkole

- dyskusja o wrażeniach uczniów,
- przygotowanie prezentacji, pracy plastycznej lub projektu inspirowanego wizytą,
- próba odniesienia poznanych treści do współczesności.

Projekt „Moja miejscowość – moja historia”

Projekt realizowany we współpracy z biblioteką, archiwum lokalnym lub ośrodkiem kultury może pomóc uczniom odkryć historię własnego regionu.

Uczniowie mogą:

- przeprowadzać wywiady z mieszkańcami,
- zbierać fotografie i dokumenty dotyczące historii miejscowości,
- przygotowywać mapę ważnych miejsc,
- tworzyć wystawę lub publikację prezentującą efekty pracy.

Takie działania pozwalają uczniom zrozumieć, że kultura i historia są obecne także w ich najbliższym otoczeniu. Wzmacniają one również poczucie związku z miejscem, w którym żyją.

Spotkania z twórcami i przedstawicielami środowiska kultury

Bezpośredni kontakt z osobami zajmującymi się działalnością artystyczną lub społeczną może być dla uczniów ważnym doświadczeniem edukacyjnym.

Spotkania z:

- pisarzami,
- artystami,
- muzykami,
- animatorami kultury,
- regionalistami,

pozwalają uczniom zobaczyć, że kultura jest tworzona przez realnych ludzi i może być częścią codziennego życia.

Warto, aby takie spotkania miały charakter dialogu – uczniowie powinni mieć możliwość zadawania pytań,

rozmowy o inspiracjach twórczych oraz poznania różnych dróg rozwoju zainteresowań.

Wydarzenia kulturalne tworzone przez uczniów

Jedną z najbardziej angażujących form rozwijania kompetencji kulturalnej jest sytuacja, w której uczniowie stają się **organizatorami wydarzeń kulturalnych**.

Może to być:

- szkolny festiwal kultury,
- wystawa prac uczniowskich w bibliotece lub domu kultury,
- przedstawienie teatralne przygotowane dla społeczności lokalnej,
- wydarzenie promujące lokalne tradycje.

W takim projekcie uczniowie uczą się nie tylko ekspresji twórczej, lecz także planowania, współpracy i odpowiedzialności za wspólne działania.

Dzięki temu zaczynają postrzegać kulturę nie tylko jako przestrzeń odbioru, lecz także **obszar własnej aktywności i wpływu na otoczenie**.

Współpraca w projektach międzynarodowych

Projekty realizowane we współpracy z partnerami zagranicznymi stwarzają dodatkową okazję do rozwijania kompetencji kulturowych. Uczniowie mogą poznawać różne tradycje, sposoby życia oraz formy ekspresji artystycznej.

W takich działaniach szczególnie ważne jest:

- prezentowanie własnej kultury i dziedzictwa,
- poznawanie kultur innych krajów,
- rozwijanie dialogu międzykulturowego,
- budowanie postawy otwartości i szacunku wobec różnorodności.

Projekty międzynarodowe pozwalają uczniom zrozumieć, że kultura ma zarówno wymiar lokalny, jak i globalny.

Podsumowanie

Przykłady dobrej praktyki pokazują, że rozwijanie kompetencji „**Świadomość i ekspresja kulturalna**” wymaga otwarcia szkoły na współpracę ze środowiskiem. Dzięki takiej współpracy uczniowie mogą

doświadczać kultury w sposób autentyczny, angażujący i znaczący.

Najważniejsze jest jednak to, aby każde działanie było elementem świadomie zaplanowanego procesu edukacyjnego, który obejmuje:

przygotowanie → doświadczenie → refleksję → dalsze działanie uczniów.

Ramka: Najczęstsze błędy

We współpracy szkoły z instytucjami kultury**

✗ 1. Traktowanie instytucji kultury jako „usługodawcy”

Zlecanie instytucji kultury przeprowadzenia zajęć bez powiązania ich z celami dydaktycznymi szkoły ogranicza wartość edukacyjną działania.

✗ 2. Brak przygotowania uczniów przed wyjściem

Uczniowie pozbawieni kontekstu, celu i pytań wprowadzających uczestniczą w wydarzeniu biernie, bez głębszego zaangażowania.

✗ 3. Brak refleksji po działaniu

Działanie poza szkołą bez omówienia, rozmowy i podsumowania nie prowadzi do trwałego rozwoju kompetencji kulturalnej.

✗ 4. Jednorazowość działań

Pojedyncze wizyty lub warsztaty, niepowiązane z dalszą pracą dydaktyczną, mają ograniczony wpływ na rozwój ucznia.

✗ 5. Niedopasowanie działań do wieku i możliwości uczniów

Zbyt trudne lub zbyt schematyczne formy pracy zniechęcają uczniów i utrudniają ekspresję.

✗ 6. Brak partnerstwa i komunikacji

Niewystarczający kontakt między nauczycielami a pracownikami instytucji kultury prowadzi do nieporozumień i niespójnych działań.

✗ 7. Pomijanie roli nauczyciela podczas działań poza szkołą

Ograniczenie roli nauczyciela do funkcji organizacyjnej powoduje, że doświadczenie traci swój edukacyjny charakter.

💡 Wskazówka praktyczna:

Skuteczna współpraca szkoły z instytucją kultury zawsze obejmuje **trzy etapy**:

przygotowanie → doświadczenie → refleksję.

Ramka: Dobre praktyki współpracy szkoły z instytucjami kultury

✓ 1. Jasno określony cel edukacyjny

Każde działanie realizowane z instytucją kultury rozpoczyna się od sformułowania celu kompetencyjnego, a nie tylko organizacyjnego.

✓ 2. Przygotowanie uczniów przed działaniem

Uczniowie wiedzą, *po co* uczestniczą w wydarzeniu, na co mają zwrócić uwagę i jakie pytania warto sobie zadać.

✓ 3. Partnerstwo i komunikacja

Szkoła i instytucja kultury wspólnie planują działania, dostosowując je do wieku, potrzeb i możliwości uczniów.

✓ 4. Aktywna rola nauczyciela

Nauczyciel pełni rolę mediatora edukacyjnego: towarzyszy uczniom, zadaje pytania, pomaga interpretować doświadczenia.

✓ 5. Przestrzeń na ekspresję ucznia

Uczniowie mają możliwość wyrażenia swoich wrażeń, emocji i refleksji w różnorodnych formach – nie tylko werbalnych.

✓ 6. Obowiązkowy etap refleksji i utrwalenia

Każde działanie poza szkołą kończy się rozmową, podsumowaniem lub inną formą refleksji, która nadaje doświadczeniu sens edukacyjny.

✓ 7. Ciągłość działań

Współpraca z instytucjami kultury nie ma charakteru jednorazowego – doświadczenia są wykorzystywane w dalszej pracy dydaktycznej.

✓ 8. Włączanie wszystkich uczniów

Działania planowane są tak, aby każdy uczeń miał realną możliwość udziału i ekspresji, niezależnie od swoich możliwości i zasobów.

💡 *Wskazówka praktyczna:*

Jeżeli po zakończeniu działania potrafisz odpowiedzieć na pytanie:

„Czego nowego nauczyli się uczniowie i jak to wyrazili?”

– oznacza to, że współpraca miała realną wartość edukacyjną.

🔗 Zatrzymaj się i sprawdź

Rozdział IV – Rozwijanie kompetencji poza szkołą
(współpraca szkoły z instytucjami kultury)

Zadanie 1. Sprawdź swoje rozumienie (krótki test)

Zaznacz jedną prawidłową odpowiedź.

1. Główną wartością działań kulturalnych poza szkołą jest:

- ☐ zmiana miejsca prowadzenia zajęć
- ☐ autentyczne doświadczenie kultury w realnym kontekście
- ☐ uatrakcyjnienie programu nauczania
- ☐ realizacja wycieczki szkolnej

2. Skuteczna współpraca szkoły z instytucją kultury opiera się na:

- ☐ jednorazowych warsztatach
- ☐ partnerstwie i wspólnym planowaniu działań
- ☐ przekazaniu odpowiedzialności instytucji kultury
- ☐ realizacji gotowych scenariuszy

3. Najczęstszym błędem we współpracy z instytucjami kultury jest:

- ☐ brak środków finansowych
- ☐ brak przygotowania i refleksji po działaniu
- ☐ nadmiar działań uczniowskich
- ☐ zbyt duża autonomia nauczyciela

Zadanie 2. Refleksja nauczyciela – moje doświadczenia

Odpowiedz krótko:

1. Z jakimi instytucjami kultury współpracuje (lub współpracowała) moja szkoła?
2. Który etap współpracy (przygotowanie – doświadczenie – refleksja) jest w mojej praktyce najsłabszy?
3. Co mogę zmienić, aby działania poza szkołą miały większą wartość edukacyjną?

Zadanie 3. Od wyjścia do procesu (zadanie praktyczne)

Wybierz jedno działanie realizowane lub planowane poza szkołą

(np. warsztaty, wizyta w instytucji kultury, projekt środowiskowy).

Uzupełnij:

Przygotowanie uczniów:

-

Doświadczenie kulturowe:

-

Refleksja i utrwalenie:

-

Zadanie 4. Równość dostępu do kultury – spojrzenie krytyczne

Zaznacz stwierdzenia, które są prawdziwe w Twojej szkole:

- ☐ Szkoła umożliwia kontakt z kulturą wszystkim uczniom
- ☐ Działania poza szkołą uwzględniają uczniów o mniejszych szansach edukacyjnych
- ☐ Uczniowie mają możliwość ekspresji w przestrzeni publicznej
- ☐ Doświadczenia kulturowe są omawiane i utrwalane

Niezaznaczone pola wskazują obszary wymagające wzmocnienia.

Zadanie 5. Transfer – przygotowanie do kolejnego rozdziału

Jakie jedno działanie poza szkołą chciał(a)byś zaplanować w przyszłości,

aby świadomie rozwijać kompetencję „Świadomość i ekspresja kulturalna”?

.....
.....

Uwaga metodyczna

Zadania utrwalające:

- pomagają przekształcić jednorazowe wydarzenia w proces edukacyjny,
- wzmacniają refleksję nauczyciela i ucznia,
- przygotowują do świadomej ewaluacji działań środowiskowych.

Efekt po Rozdziale IV:

- rozumiesz sens współpracy szkoły z instytucjami kultury,
- potrafisz zaplanować działania poza szkołą jako proces dydaktyczny,
- świadomie wspierasz refleksję i ekspresję ucznia w przestrzeni publicznej.

Rozdział V. Praca z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych

w rozwijaniu kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna”

1. Kompetencja kulturalna jako narzędzie edukacji włączającej

Kompetencja „**Świadomość i ekspresja kulturalna**” posiada szczególny potencjał w pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych. W przeciwieństwie do wielu tradycyjnych form nauczania, jej rozwijanie nie opiera się wyłącznie na werbalnym przekazie wiedzy czy pracy z tekstem. Istotną rolę odgrywają tu doświadczenie, działanie, emocje oraz refleksja, dzięki czemu proces uczenia się staje się dostępny dla szerokiego grona uczniów.

Działania związane z kulturą pozwalają angażować różne sposoby poznawania świata – wizualny, ruchowy, muzyczny czy narracyjny. Uczniowie mogą wyrażać swoje myśli i emocje poprzez obraz, ruch, dźwięk, opowieść czy działania projektowe. Takie podejście sprzyja tworzeniu przestrzeni edukacyjnej, w której każdy uczeń ma możliwość uczestniczenia w procesie

uczenia się zgodnie ze swoimi możliwościami i tempem rozwoju.

W kontekście edukacji włączającej kompetencja kulturalna ma szczególne znaczenie, ponieważ:

- umożliwia każdemu uczniowi wyrażenie siebie w sposób zgodny z jego możliwościami i preferencjami,
- wzmacnia poczucie sprawczości i własnej wartości,
- sprzyja budowaniu relacji oraz współpracy między uczniami,
- ogranicza bariery wynikające z trudności językowych, poznawczych lub społecznych.

Działania o charakterze kulturalnym sprzyjają także tworzeniu atmosfery akceptacji i otwartości. Wspólne uczestnictwo w projektach artystycznych, działaniach twórczych czy wydarzeniach kulturalnych pozwala uczniom doświadczać różnorodności jako wartości, a nie jako bariery.

W praktyce szkolnej oznacza to, że nauczyciel może wykorzystywać działania związane z kulturą jako narzędzie wspierające integrację zespołu klasowego.

Praca nad wspólnym projektem, przygotowanie wystawy, przedstawienia czy prezentacji sprzyjają współpracy oraz wzajemnemu poznawaniu się uczniów.

Ważnym elementem takich działań jest również możliwość prezentowania efektów pracy w bezpiecznym środowisku szkolnym. Uczniowie, którzy doświadczają sukcesu w działaniach twórczych, często zyskują większą pewność siebie także w innych obszarach nauki.

Kompetencja „Świadomość i ekspresja kulturalna” wspiera zatem nie tylko rozwój indywidualnych zainteresowań uczniów, lecz także budowanie **wspólnoty uczącej się**, opartej na wzajemnym szacunku, współpracy i otwartości na różnorodność.

2. Zróżnicowane potrzeby edukacyjne – szeroka perspektywa

Zróżnicowane potrzeby edukacyjne obejmują nie tylko uczniów z orzeczeniami lub opiniami, ale także:

- uczniów z trudnościami w uczeniu się,
- uczniów o mniejszych szansach edukacyjnych,
- uczniów z doświadczeniem migracyjnym lub z różnych środowisk kulturowych,

- uczniów nieśmiałych, wycofanych lub o niskiej samoocenie,
- uczniów szczególnie uzdolnionych, wymagających pogłębionych wyzwań.

Rozwijanie kompetencji kulturalnej pozwala **uwzględnić tę różnorodność bez stygmatyzowania**, oferując wiele dróg udziału w procesie uczenia się.

3. Twórczość ucznia jako przestrzeń budowania poczucia własnej wartości

Twórczość ucznia stanowi ważny element rozwijania kompetencji „**Świadomość i ekspresja kulturalna**”.

Działania twórcze umożliwiają uczniom wyrażanie własnych myśli, emocji oraz doświadczeń w sposób indywidualny i autentyczny. W przeciwieństwie do wielu tradycyjnych zadań szkolnych, które często opierają się na jednej poprawnej odpowiedzi, aktywność twórcza otwiera przestrzeń dla różnorodnych interpretacji i sposobów działania.

Taka forma pracy sprzyja budowaniu poczucia własnej wartości uczniów. Kiedy uczeń ma możliwość przedstawienia własnego pomysłu, stworzenia pracy artystycznej czy zaprezentowania efektów swojej pracy przed innymi, doświadcza sytuacji, w której jego głos i

perspektywa są ważne. To doświadczenie może być szczególnie istotne dla uczniów, którzy w innych obszarach edukacji napotykają trudności.

Działania twórcze pozwalają uczniom:

- odkrywać własne zainteresowania i mocne strony,
- doświadczać satysfakcji z samodzielnie wykonanej pracy,
- rozwijać wyobraźnię oraz kreatywność,
- uczyć się wyrażania emocji i opinii w bezpieczny sposób.

Ważnym elementem pracy twórczej w szkole jest stworzenie atmosfery, w której uczniowie nie obawiają się popełniania błędów ani oceniania ich pomysłów wyłącznie przez pryzmat efektu końcowego. W działaniach związanych z ekspresją kulturalną szczególne znaczenie ma **proces twórczy**, czyli droga, jaką uczeń przechodzi od pomysłu do realizacji.

Rolą nauczyciela jest wspieranie uczniów w tym procesie poprzez zadawanie pytań, zachęcanie do poszukiwania własnych rozwiązań oraz docenianie

wysiłku włożonego w pracę. Informacja zwrotna powinna koncentrować się nie tylko na rezultacie, lecz także na zaangażowaniu, pomysłowości oraz sposobie pracy ucznia.

Działania twórcze mogą przyjmować różnorodne formy – od pracy plastycznej, poprzez działania teatralne i muzyczne, aż po tworzenie opowieści, fotografii, filmu czy projektu społecznego. Każda z tych form daje uczniowi możliwość wyrażenia siebie oraz doświadczenia, że jego działania mają znaczenie dla innych.

Warto również tworzyć sytuacje, w których uczniowie mogą prezentować efekty swojej pracy. Wystawa prac, szkolny pokaz, publikacja projektu czy prezentacja w gronie klasy pozwalają uczniom zobaczyć, że ich twórczość jest częścią wspólnej przestrzeni kultury szkolnej.

W ten sposób twórczość ucznia staje się nie tylko sposobem rozwijania kompetencji kulturalnej, lecz także ważnym narzędziem wzmacniania poczucia własnej

wartości. Uczniowie uczą się dostrzegać własne możliwości, nabierają odwagi do wyrażania siebie i zaczynają postrzegać swoje działania jako wartościowy wkład w życie społeczności szkolnej.

4. Różnorodne formy ekspresji jako klucz do włączenia

Jednym z najważniejszych elementów pracy inkluzyjnej jest umożliwienie uczniom wyboru formy ekspresji. Może to być:

- rysunek, kolaż, model przestrzenny,
- ruch, gest, działanie praktyczne,
- krótka wypowiedź ustna lub nagranie,
- fotografia, dźwięk, forma cyfrowa,
- praca zespołowa zamiast indywidualnej.

Dzięki temu uczeń nie jest oceniany przez pryzmat jednej dominującej umiejętności, lecz **może pokazać swoje rozumienie i przeżywanie w dostępny dla siebie sposób.**

5. Dostosowanie metod i tempa pracy

Praca z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych wymaga elastyczności metodycznej. W rozwijaniu kompetencji kulturalnej oznacza to m.in.:

- różnicowanie poziomu trudności zadań,
- możliwość pracy indywidualnej lub zespołowej,
- wydłużenie czasu na realizację działań,
- jasne struktury i czytelne etapy pracy,
- wsparcie wizualne i praktyczne.

Kluczowe jest, aby **każdy uczeń miał realną możliwość uczestnictwa**, niezależnie od tempa pracy czy poziomu kompetencji.

6. Bezpieczna atmosfera i rola relacji

Ekspresja kulturalna wymaga od ucznia odwagi – odwagi do wyrażania własnych myśli, emocji oraz indywidualnego spojrzenia na świat. Aby uczniowie

mogli podejmować działania twórcze i dzielić się swoimi pomysłami, konieczne jest stworzenie w klasie atmosfery bezpieczeństwa i zaufania.

Szczególne znaczenie ma to w pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych. Uczniowie chętniej angażują się w działania twórcze wtedy, gdy mają poczucie, że ich pomysły są traktowane z szacunkiem, a proces uczenia się nie wiąże się z obawą przed oceną czy krytyką.

Bezpieczna przestrzeń edukacyjna opiera się przede wszystkim na:

- akceptacji i wzajemnym szacunku,
- unikaniu porównań i nadmiernej rywalizacji,
- docenianiu wysiłku oraz zaangażowania ucznia, a nie wyłącznie efektu końcowego,
- jasnych i czytelnych zasadach komunikacji w klasie.

W takiej atmosferze uczniowie mogą swobodnie eksperymentować, zadawać pytania, a także podejmować próby twórczego działania bez obawy przed popełnianiem błędów. Daje im to przestrzeń do

rozwijania własnych pomysłów oraz stopniowego budowania pewności siebie.

Istotną rolę odgrywają także relacje w klasie. Zarówno relacja nauczyciel–uczeń, jak i relacje rówieśnicze mają bezpośredni wpływ na to, czy uczniowie czują się częścią wspólnoty i czy są gotowi angażować się w działania wymagające osobistego zaangażowania.

Nauczyciel, który buduje relacje oparte na dialogu, zaufaniu i uważności na potrzeby uczniów, tworzy warunki sprzyjające aktywnemu uczestnictwu w procesie uczenia się. W takiej przestrzeni działania twórcze stają się nie tylko elementem rozwijania kompetencji kulturowej, lecz także sposobem budowania relacji, wzajemnego zrozumienia oraz poczucia przynależności do społeczności szkolnej.

7. Informacja zwrotna zamiast oceniania

W pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych szczególnie ważna jest **informacja zwrotna**, która:

- wskazuje, co uczeń zrobił dobrze,
- podkreśla postęp i zaangażowanie,

- zachęca do dalszego działania,
- nie porównuje uczniów między sobą.

Ocenianie stopniem, zwłaszcza ekspresji ucznia, może ograniczać motywację i poczucie bezpieczeństwa.

Informacja zwrotna sprzyja natomiast rozwojowi i refleksji.

8. Współpraca zespołowa i uczenie się od siebie

Działania kulturalne realizowane w grupach sprzyjają:

- wzajemnemu wsparciu uczniów,
- uczeniu się od siebie nawzajem,
- budowaniu kompetencji społecznych,
- włączaniu uczniów o różnych możliwościach.

Zróznicowany zespół staje się przestrzenią, w której każdy uczeń wnosi własne zasoby i doświadczenia.

9. Znaczenie refleksji ucznia

Niezależnie od formy działania, kluczowym elementem jest refleksja ucznia nad własnym doświadczeniem.

Może ona przyjmować formę:

- rozmowy,
- krótkiej wypowiedzi pisemnej lub wizualnej,
- symbolu, znaku, koloru,

- wyboru i uzasadnienia własnych decyzji.

Refleksja pozwala uczniowi **uświadomić sobie własny rozwój**, a nauczycielowi – lepiej zrozumieć potrzeby i możliwości ucznia.

Ramka: Najczęstsze błędy

W pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych

w rozwijaniu kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna”

✗ 1. Obniżanie oczekiwań zamiast dostosowania formy pracy

Dostosowanie nie oznacza rezygnacji z celów kompetencyjnych, lecz zmianę drogi dojścia do nich.

✗ 2. Narzucanie jednej formy ekspresji wszystkim uczniom

Jednolita forma pracy ogranicza możliwość udziału uczniów o różnych możliwościach i stylach uczenia się.

✗ 3. Nadmierna ochrona ucznia przed wyzwaniem

Zbyt ostrożne podejście pozbawia ucznia szansy na rozwój, poczucie sprawczości i sukces.

✗ 4. Skupienie się wyłącznie na trudnościach

Koncentracja na deficytach zamiast na zasobach obniża motywację i samoocenę ucznia.

✗ 5. Porównywanie uczniów między sobą

Porównania wzmacniają poczucie nieadekwatności i utrudniają budowanie bezpiecznej atmosfery.

✗ 6. Ocenianie ekspresji zamiast udzielania informacji zwrotnej

Ocena stopniem może zablokować ucznia przed wyrażaniem siebie i podejmowaniem ryzyka twórczego.

✗ 7. Brak czasu na refleksję ucznia

Działania bez omówienia i podsumowania nie prowadzą do uświadomienia postępów i rozwoju.

💡 *Wskazówka inkluzyjna:*

Jeżeli uczeń może wybrać formę działania, tempo pracy i sposób wypowiedzi,

prawdopodobieństwo jego realnego zaangażowania znacząco wzrasta.

Ramka: Dobre praktyki

W pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych

w rozwijaniu kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna”

✓ 1. Jasny cel – elastyczna droga dojścia

Nauczyciel zachowuje ten sam cel kompetencyjny dla wszystkich uczniów, ale umożliwia różne sposoby jego realizacji.

✓ 2. Wybór formy ekspresji przez ucznia

Uczeń może zdecydować, czy chce wyrazić swoje rozumienie poprzez obraz, ruch, słowo, działanie praktyczne czy formę cyfrową.

✓ 3. Praca na zasobach ucznia

Nauczyciel dostrzega i wzmacnia mocne strony ucznia, traktując je jako punkt wyjścia do dalszego rozwoju.

✓ 4. Bezpieczna i wspierająca atmosfera

Tworzona jest przestrzeń, w której uczeń ma prawo do błędu, eksperymentowania i własnego tempa pracy.

✓ 5. Małe kroki i czytelna struktura działań

Zadania są podzielone na etapy, jasno opisane i przewidywalne, co zwiększa poczucie bezpieczeństwa i skuteczności.

✓ 6. Informacja zwrotna zamiast oceniania

Uczeń otrzymuje informację, co zrobił dobrze, nad czym może jeszcze popracować i jaki zrobił postęp.

✓ 7. Współpraca rówieśnicza

Praca w parach i zespołach umożliwia wzajemne uczenie się, wsparcie i naturalne włączanie uczniów o różnych możliwościach.

✓ 8. Stała obecność refleksji ucznia

Każde działanie kończy się rozmową, symbolem, krótką wypowiedzią lub inną formą refleksji nad własnym doświadczeniem.

🔗 Zatrzymaj się i sprawdź

Rozdział V – Praca z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych

Zadanie 1. Sprawdź swoje rozumienie (krótki test refleksyjny)

Zaznacz jedną prawidłową odpowiedź.

1. Rozwijanie kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna” u uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych polega przede wszystkim na:

- ☐ obniżaniu wymagań
- ☐ dostosowaniu form i metod pracy przy zachowaniu celów
- ☐ ograniczeniu działań twórczych
- ☐ stosowaniu jednolitych narzędzi oceniania

2. Największą wartością działań kulturalnych w edukacji włączającej jest:

- ☐ szybkie osiągnięcie efektów

- ☐ możliwość wyboru formy ekspresji i poczucie sprawczości ucznia
- ☐ realizacja podstawy programowej
- ☐ porównywanie osiągnięć uczniów

3. Jednym z najczęstszych błędów w pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach jest:

- ☐ różnicowanie metod
- ☐ ocenianie ekspresji ucznia stopniem
- ☐ praca zespołowa
- ☐ wydłużenie czasu pracy

Zadanie 2. Autoewaluacja nauczyciela – moje podejście

Zaznacz stwierdzenia zgodne z Twoją praktyką:

- ☐ Umożliwiam uczniom wybór formy ekspresji
- ☐ Pracuję na zasobach ucznia, a nie tylko na trudnościach
- ☐ Dostosowuję tempo i strukturę zadań
- ☐ Tworzę bezpieczną atmosferę sprzyjającą ekspresji
- ☐ Stosuję informację zwrotną zamiast oceniania

Niezaznaczone pola wskazują obszary do dalszego rozwoju.

Zadanie 3. Studium przypadku – refleksja praktyczna

Przypomnij sobie ucznia lub grupę uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych.

Uzupełnij:

- Jaką formę ekspresji wybierają najczęściej?
-
- Co szczególnie im pomaga w zaangażowaniu?
-
- Co mógłbym/mogłabym zmienić w swojej pracy, aby lepiej ich wesprzeć?
-

Zadanie 4. Eliminowanie błędów – świadoma zmiana

Zaznacz działania, które **chcesz ograniczyć lub wyeliminować**:

- ☐ Porównywanie uczniów między sobą
 - ☐ Nadmierne chronienie ucznia przed wyzwaniem
 - ☐ Narzucanie jednej formy ekspresji
 - ☐ Skupienie się na deficytach zamiast na zasobach
- Zaznaczenie punktu to pierwszy krok do zmiany.

Zadanie 5. Transfer – przygotowanie do kolejnego rozdziału

Jak możesz wykorzystać zasady pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych

w ewaluacji i monitorowaniu rozwoju kompetencji kulturalnych?

.....
.....

Uwaga metodyczna

Zadania utrwalające:

- wzmacniają refleksję nauczyciela nad własną praktyką,
- sprzyjają inkluzyjnemu podejściu do ucznia,
- przygotowują do świadomego oceniania wspierającego rozwój.

🎯 Efekt po Rozdziale V:

- rozumiesz inkluzyjny charakter kompetencji kulturalnej,
- potrafisz dostosować metody bez obniżania celów,
- świadomie wspierasz rozwój każdego ucznia.

Rozdział VI Scenariusze zajęć i działań edukacyjnych rozwijających kompetencję „Świadomość i ekspresja kulturalna”

6.1. Rola scenariuszy w rozwijaniu kompetencji kulturalnych

Scenariusze zajęć i działań edukacyjnych stanowią ważne wsparcie dla nauczycieli w codziennej praktyce szkolnej. Pełnią one rolę praktycznego pomostu między refleksją teoretyczną nad kompetencją „**Świadomość i ekspresja kulturalna**” a realnymi sytuacjami dydaktycznymi w klasie.

Ich zadaniem nie jest jedynie zaplanowanie kolejnych etapów lekcji, lecz przede wszystkim stworzenie przestrzeni edukacyjnej, w której uczniowie mogą aktywnie uczestniczyć w procesie poznawania kultury. Oznacza to projektowanie takich działań, które angażują uczniów poznawczo, emocjonalnie i społecznie.

Scenariusze zajęć rozwijających kompetencję kulturalną koncentrują się nie tyle na przekazywaniu wiedzy o kulturze, ile na umożliwieniu uczniom:

- doświadczania kultury w różnorodnych formach,

- interpretowania znaczeń obecnych w tekstach, obrazach i działaniach społecznych,
- wyrażania własnych emocji, opinii i refleksji,
- odkrywania związków między kulturą lokalną, narodową i europejską.

W takim podejściu uczniowie nie są jedynie odbiorcami informacji. Stają się aktywnymi uczestnikami procesu edukacyjnego – obserwują, analizują, dyskutują, tworzą i prezentują własne pomysły.

Przedstawione poniżej przykłady pokazują, że rozwijanie kompetencji „**Świadomość i ekspresja kulturalna**” może odbywać się na różnych przedmiotach oraz na różnych etapach edukacyjnych. Każdy nauczyciel – niezależnie od nauczanej dziedziny – może włączyć element refleksji kulturowej do swoich działań dydaktycznych.

Scenariusze nie powinny być traktowane jako sztywne schematy. Ich rolą jest raczej inspirowanie nauczyciela do tworzenia własnych sytuacji edukacyjnych, dostosowanych do potrzeb uczniów oraz specyfiki środowiska szkolnego.

6.2. Przykładowe scenariusze lekcji i zajęć

Scenariusz 1 – język polski

Temat: „Literatura jako głos doświadczenia”

Cel kompetencyjny:

Rozwijanie umiejętności interpretowania tekstu literackiego jako elementu kultury oraz wyrażania własnych emocji i opinii.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie do tematu

Nauczyciel przedstawia krótki fragment tekstu literackiego (np. wiersza, opowiadania lub fragmentu powieści), który dotyczy uniwersalnego doświadczenia – przyjaźni, dorastania, wolności czy pamięci.

2. Czytanie i pierwsze wrażenia

Uczniowie czytają tekst i dzielą się pierwszymi refleksjami. Nauczyciel zachęca ich do odpowiedzi na pytania:

- Co zwróciło Waszą uwagę?
- Jakie emocje wywołuje tekst?

- Z czym Wam się kojarzy?

3. Rozmowa interpretacyjna

Wspólnie z uczniami nauczyciel analizuje znaczenia obecne w tekście – symbole, metafory oraz kontekst kulturowy.

4. Forma ekspresji uczniowskiej

Uczniowie wybierają jedną z form wyrażenia swoich refleksji:

- rysunek inspirowany tekstem,
- krótką wypowiedź ustną,
- metaforę opisującą główną myśl utworu.

5. Podsumowanie

Rozmowa o tym, w jaki sposób literatura pomaga zrozumieć doświadczenia ludzi i budować refleksję nad własnym życiem.

Scenariusz 2 – historia

Temat: „Ślady przeszłości w naszym otoczeniu”

Cel kompetencyjny:

Rozwijanie świadomości dziedzictwa kulturowego jako elementu tożsamości lokalnej i społecznej.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie

Nauczyciel prezentuje fotografie lokalnych miejsc historycznych (np. pomników, budynków, miejsc pamięci).

2. Analiza źródeł wizualnych

Uczniowie pracują w grupach i odpowiadają na pytania:

- Jaką historię może opowiadać to miejsce?
- Dlaczego jest ważne dla społeczności?

3. Dyskusja klasowa

Rozmowa o tym, w jaki sposób przeszłość wpływa na współczesną tożsamość społeczności lokalnej.

4. Zadanie uczniowskie

Uczniowie przygotowują krótką prezentację dotyczącą wybranego miejsca w swojej miejscowości.

Scenariusz 3 – matematyka

Temat: „Matematyka w architekturze i sztuce”

Cel kompetencyjny:

Dostrzeganie związków między matematyką a kulturą.

Przebieg zajęć:

1. Prezentacja przykładów architektury i sztuki wykorzystującej symetrię oraz proporcje.
2. Analiza wzorów i układów geometrycznych.
3. Poszukiwanie podobnych elementów w otoczeniu uczniów.
4. Tworzenie własnych wzorów geometrycznych inspirowanych sztuką.

Scenariusz 4 – informatyka

Temat: „Cyfrowa opowieść o miejscu, w którym żyję”

Cel kompetencyjny:

Rozwijanie twórczej ekspresji kulturowej z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych.

Przebieg zajęć:

1. Rozmowa o tym, jakie miejsca są ważne dla lokalnej społeczności.
2. Zebranie materiałów (zdjęcia, opisy, nagrania).
3. Tworzenie cyfrowej prezentacji lub krótkiego filmu.

4. Prezentacja projektów i rozmowa o znaczeniu lokalnego dziedzictwa.

Scenariusz 5 – muzyka

Temat: „Muzyka jako język kultury”

Cel kompetencyjny:

Rozpoznawanie muzyki jako formy ekspresji kulturowej.

Przebieg zajęć:

1. Słuchanie fragmentów utworów z różnych kultur.
2. Rozmowa o emocjach wywoływanych przez muzykę.
3. Próba rozpoznania elementów charakterystycznych dla różnych tradycji muzycznych.

Scenariusz 6 – plastyka

Temat: „Motywy kulturowe w sztuce”

Cel kompetencyjny:

Świadome korzystanie z symboli i motywów kulturowych w twórczości własnej.

Przebieg zajęć:

1. Prezentacja przykładów sztuki inspirowanej tradycją regionalną lub europejską.
2. Analiza symboli i wzorów.
3. Tworzenie własnych prac inspirowanych wybranym motywem kulturowym.

Scenariusz 7 – wychowanie fizyczne

Temat: „Ruch jako forma ekspresji”

Cel kompetencyjny:

Rozumienie ciała i ruchu jako elementu kultury.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie do różnych tradycji tańca.
2. Nauka prostych układów ruchowych.
3. Rozmowa o emocjach i przekazie ruchu.

Scenariusz 8 – chemia

Temat: „Chemia w codziennych praktykach kulturowych”

Cel kompetencyjny:

Dostrzeganie nauki jako elementu kultury życia codziennego.

Przebieg zajęć:

1. Analiza procesów chemicznych zachodzących w kuchni lub rzemiośle.
2. Proste doświadczenia pokazujące zmiany chemiczne.
3. Dyskusja o roli nauki w rozwoju kultury i technologii.

Scenariusz 9 – zajęcia pozalekcyjne

Temat: „Tradycja i tożsamość lokalna”

Cel kompetencyjny:

Budowanie więzi z kulturą miejsca zamieszkania.

Działania uczniów:

- spotkania z przedstawicielami lokalnej społeczności,
- warsztaty związane z tradycją regionu,
- dokumentowanie historii miejsca (zdjęcia, nagrania, wywiady).

Scenariusz 10 – projekt interdyscyplinarny

Temat: „Kultura – wspólne dziedzictwo Europy”

Cel kompetencyjny:

Rozwijanie otwartości międzykulturowej oraz dialogu międzykulturowego.

Działania uczniów:

- praca projektowa w zespołach,
- prezentacja elementów kultury różnych krajów,
- współpraca z partnerami zagranicznymi,
- przygotowanie wspólnej prezentacji lub wydarzenia szkolnego.

6.3. Dobre praktyki wypracowane podczas mobilności nauczycieli (10 przykładów)

- 1. Kultura jako doświadczenie, nie definicja**
- 2. Aktywna rola ucznia jako interpretatora i twórcy**
- 3. Łączenie treści przedmiotowych z kontekstem kulturowym**
- 4. Wykorzystanie lokalnego dziedzictwa jako punktu wyjścia**
- 5. Różnorodne formy ekspresji – słowo, obraz, ruch, dźwięk**
- 6. Refleksja po działaniu jako element obowiązkowy**
- 7. Współpraca uczniów zamiast indywidualnych prezentacji**
- 8. Bezpieczna przestrzeń do wyrażania opinii i emocji**

9. Otwartość na interpretacje uczniów, brak „jednej poprawnej odpowiedzi”

10. Łączenie kultury lokalnej z perspektywą europejską

6.4. Komentarz metodyczny

Przedstawione scenariusze i dobre praktyki pokazują, że kompetencja

„Świadomość i ekspresja kulturalna”:

- nie jest przypisana do jednego przedmiotu,
- rozwija się najskuteczniej w działaniu,
- wymaga refleksji i dialogu,
- wzmacnia podmiotowość ucznia.

🔍 Zatrzymaj się i sprawdź

Rozdział VI – Scenariusze zajęć i działań edukacyjnych

Zadanie 1. Sprawdź swoje rozumienie (krótki test)

Zaznacz jedną prawidłową odpowiedź.

1. Celem prezentowanych scenariuszy jest przede wszystkim:

- ☐ przekazanie gotowych lekcji do odtworzenia
- ☐ inspirowanie nauczycieli do tworzenia własnych działań
- ☐ realizacja jednego przedmiotu

- ☐ standaryzacja metod pracy
- 2. Kompetencja „Świadomość i ekspresja kulturalna” w scenariuszach rozwijana jest poprzez:
 - ☐ przekazywanie informacji o kulturze
 - ☐ doświadczenie, interpretację i ekspresję ucznia
 - ☐ ocenianie efektów pracy
 - ☐ realizację treści encyklopedycznych
- 3. Dobre praktyki wypracowane podczas mobilności nauczycieli pokazują, że:
 - ☐ tylko zajęcia artystyczne rozwijają kompetencję kulturalną
 - ☐ każdy przedmiot może ją rozwijać
 - ☐ działania muszą mieć charakter konkursowy
 - ☐ refleksja ucznia nie jest konieczna

Zadanie 2. Analiza scenariuszy – refleksja nauczyciela

Odpowiedz krótko:

1. Który z zaprezentowanych scenariuszy jest najbliższy Twojej praktyce? Dlaczego?
2. Który scenariusz był dla Ciebie najbardziej inspirujący lub nowy?
3. Jakie elementy (metody, formy pracy, sposób refleksji) chcesz przenieść do własnych zajęć?

Zadanie 3. Od inspiracji do działania (zadanie praktyczne)

Wybierz jeden z zaprezentowanych scenariuszy i uzupełnij:

W mojej pracy mogę wykorzystać ten scenariusz w następujący sposób:

- Zmodyfikuję temat na:
.....
- Dostosuję formę ekspresji do uczniów poprzez:
.....
- Zaplanuję refleksję uczniów w formie:
.....

Zadanie 4. Dobre praktyki – świadomy wybór

Spośród 10 zaprezentowanych dobrych praktyk zaznacz te, które:

- **już stosujesz,**
- **chcesz wzmocnić,**
- **chcesz wprowadzić po raz pierwszy.**

Krótko zapisz jedną praktykę, którą uznajesz za kluczową dla swojej pracy:

.....
.....

Zadanie 5. Przygotowanie do pracy zaliczeniowej

Na podstawie scenariuszy i dobrych praktyk odpowiedz:

Jakiego rodzaju scenariusz (lekcja, zajęcia pozalekcyjne, projekt, działanie środowiskowe) chcesz opracować jako **pracę zaliczeniową pakietu szkoleniowego?**

.....

.....

Uwaga metodyczna

Zadania utrwalające:

- wspierają refleksję i transfer wiedzy do praktyki,
- przygotowują nauczyciela do samodzielnego projektowania działań,
- wzmacniają trwałość rezultatów projektu Erasmus+.

Efekt po Rozdziale VI:

- potrafisz analizować scenariusze pod kątem celu kompetencyjnego,
- świadomie adaptujesz dobre praktyki do własnego kontekstu,
- jesteś gotowy do stworzenia własnego scenariusza.

Rozdział VII. Ewalucja i monitorowanie rozwoju pompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna”**

1. Dlaczego ewaluacja kompetencji kulturalnych jest konieczna i możliwa

Kompetencja „Świadomość i ekspresja kulturalna” bywa postrzegana jako trudna do oceny. Wynika to z przekonania, że ekspresja ucznia jest zjawiskiem subiektywnym i niemierzalnym. W rzeczywistości ewaluacji **nie podlega sama ekspresja, lecz proces uczenia się**, zaangażowanie ucznia, sposób interpretowania doświadczeń oraz zdolność do refleksji.

Ewaluacja pełni funkcję:

- wspierającą rozwój ucznia,
- informacyjną dla nauczyciela,
- diagnostyczną dla szkoły,
- dowodową w kontekście projektu Erasmus+.

2. Co podlega ewaluacji w rozwoju kompetencji kulturalnej

W procesie ewaluacji warto skupić się na elementach, które można obserwować i opisywać:

- **zaangażowanie ucznia** w działania kulturalne,
- **umiejętność interpretowania** zjawisk kulturowych,
- **różnorodność form ekspresji**, z których korzysta uczeń,
- **refleksja nad własnym doświadczeniem**,

- **postęp w czasie**, a nie jednorazowy efekt.

Takie podejście pozwala uniknąć oceniania subiektywnego i porównywania uczniów między sobą.

3. Metody ewaluacji zgodne z charakterem kompetencji

Rozwijanie świadomości i ekspresji kulturalnej wymaga stosowania **jakościowych metod ewaluacji**, które wspierają proces uczenia się:

- **obserwacja działań uczniów** (indywidualnych i zespołowych),
- **karty refleksji ucznia**,
- **samoocena i ocena koleżeńska**,
- **portfolio ucznia** (prace, zdjęcia, opisy działań),
- **rozmowa podsumowująca**.

Metody te umożliwiają uchwycenie zmian i rozwoju w czasie, a nie jedynie końcowego rezultatu.

4. Informacja zwrotna jako kluczowy element ewaluacji

Zgodnie z wynikami badań edukacyjnych, informacja zwrotna jest jednym z najsilniejszych czynników wpływających na uczenie się. W kontekście kompetencji kulturalnej informacja zwrotna powinna:

- odnosić się do procesu, a nie tylko efektu,
- podkreślać postęp i zaangażowanie,

- wskazywać możliwe kierunki dalszego rozwoju,
- być sformułowana w języku wspierającym.

Ocenianie stopniem może być uzupełnieniem, ale nie powinno zastępować informacji zwrotnej.

5. Monitorowanie rozwoju kompetencji w czasie

Rozwijanie kompetencji „**Świadomość i ekspresja kulturalna**” jest procesem długofalowym, który nie zawsze daje natychmiastowo widoczne rezultaty.

Zmiany w sposobie myślenia ucznia, jego wrażliwości kulturowej czy gotowości do wyrażania siebie pojawiają się stopniowo i wymagają czasu. Dlatego ważnym elementem pracy nauczyciela jest systematyczne monitorowanie rozwoju tej kompetencji.

Monitorowanie nie polega na jednorazowej ocenie, lecz na **gromadzeniu informacji o postępach ucznia w dłuższej perspektywie**. Dzięki temu nauczyciel może dostrzec zmiany, które często nie są widoczne w krótkim czasie, ale mają duże znaczenie dla rozwoju ucznia.

Proces monitorowania może obejmować między innymi:

- porównanie refleksji ucznia formułowanych na początku i na końcu projektu lub cyklu zajęć,

- analizę zmian w sposobach ekspresji ucznia – np. w pracach plastycznych, wypowiedziach ustnych czy działaniach projektowych,
- obserwację wzrostu samodzielności, inicjatywy oraz odwagi w wyrażaniu własnych opinii,
- dokumentowanie działań uczniów oraz ich efektów w formie notatek, fotografii, portfolio lub zapisu projektów.

Ważną rolę może odgrywać także tworzenie **portfolio ucznia**, w którym gromadzone są prace, refleksje i dokumentacja działań realizowanych w trakcie projektów edukacyjnych. Takie portfolio pozwala zarówno uczniowi, jak i nauczycielowi zobaczyć proces rozwoju w sposób bardziej całościowy.

Systematyczne monitorowanie rozwoju kompetencji umożliwia nauczycielowi lepsze planowanie kolejnych działań edukacyjnych. Pozwala także dostosować metody pracy do potrzeb uczniów oraz wzmacniać te obszary, które wymagają dalszego rozwoju.

Dzięki temu szkoła może prowadzić **świadomą i spójną politykę rozwijania kompetencji kulturalnych**, opartą

na obserwacji rzeczywistych potrzeb uczniów, a nie jedynie na realizacji pojedynczych działań.

6. Rola ucznia w procesie ewaluacji

W procesie rozwijania kompetencji „**Świadomość i ekspresja kulturalna**” szczególne znaczenie ma aktywna rola ucznia w ocenie własnych działań. Uczeń nie powinien być jedynie odbiorcą informacji zwrotnej przekazywanej przez nauczyciela. Istotne jest, aby miał możliwość refleksji nad własnym doświadczeniem oraz udziału w procesie ewaluacji.

Takie podejście sprzyja rozwijaniu odpowiedzialności za własny proces uczenia się oraz wzmacnia poczucie sprawczości ucznia. Dzięki temu uczeń zaczyna postrzegać swoje działania jako ważny element rozwoju osobistego, a nie jedynie zadanie do wykonania w ramach lekcji.

W praktyce szkolnej oznacza to między innymi:

- włączanie ucznia w proces **samooceny**,
- zachęcanie do formułowania własnych refleksji na temat podejmowanych działań,

- zadawanie pytań skłaniających do namysłu nad doświadczeniem edukacyjnym,
- umożliwienie uczniom wyboru formy podsumowania swojej pracy.

Refleksyjne pytania mogą dotyczyć na przykład tego:

- czego uczeń nauczył się podczas realizacji projektu,
- co było dla niego najciekawsze lub najbardziej inspirujące,
- jakie trudności napotkał w trakcie pracy,
- jakie nowe pomysły lub zainteresowania pojawiły się w wyniku podjętych działań.

Istotne jest również umożliwienie uczniom prezentowania efektów swojej pracy w różnych formach. Może to być prezentacja, krótka wypowiedź ustna, zapis refleksji, praca wizualna czy materiał cyfrowy. Taka różnorodność pozwala uczniom wybrać formę, która najlepiej odpowiada ich sposobowi wyrażania myśli i emocji.

Włączanie uczniów w proces ewaluacji sprzyja budowaniu kultury uczenia się opartej na dialogu i współpracy. Uczniowie uczą się dostrzegać własne

postępy, doceniać wysiłek włożony w pracę oraz świadomie planować dalszy rozwój.

Dzięki temu proces ewaluacji przestaje być jedynie elementem oceny szkolnej, a staje się **narzędziem wspierającym refleksję, rozwój i świadome uczestnictwo uczniów w kulturze uczenia się.**

7. Ewaluacja na poziomie nauczyciela i szkoły

Ewaluacja dotyczy również:

- skuteczności stosowanych metod,
- jakości współpracy nauczycieli,
- spójności działań szkoły,
- wpływu działań kulturalnych na klimat szkoły.

Wnioski z ewaluacji powinny być wykorzystywane do doskonalenia pracy szkoły oraz planowania kolejnych działań edukacyjnych.

8. Ewaluacja jako element trwałości projektu

Erasmus+

W kontekście projektu **Erasmus+** ewaluacja pełni funkcję nie tylko diagnostyczną, ale przede wszystkim strategiczną – stanowi narzędzie, które pozwala ocenić, w jakim stopniu projekt przyczynia się do rzeczywistego

rozwoju kompetencji uczniów i nauczycieli oraz trwałości wprowadzonych zmian.

Dobrze zaplanowana ewaluacja pozwala szkole i zespołowi projektowemu udowodnić, że projekt przyniósł wymierne korzyści. Obejmuje między innymi:

- **Osiąganie zakładanych celów** – sprawdzenie czy działania edukacyjne prowadziły do rozwinięcia kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna” wśród uczniów, zwiększenia ich aktywności, kreatywności oraz świadomości kulturowej.
- **Transfer dobrych praktyk** – analiza, w jaki sposób sprawdzone rozwiązania zrealizowane w ramach mobilności zagranicznych nauczycieli zostały wdrożone w codziennej pracy szkoły i mogą być stosowane przez innych nauczycieli.
- **Trwałość rezultatów** – ewaluacja pozwala ocenić, czy nowe metody pracy, narzędzia dydaktyczne i scenariusze lekcji pozostają w użyciu po zakończeniu projektu, stając się stałym elementem praktyki edukacyjnej.

- **Realny wpływ projektu na szkołę i uczniów** – obserwacja zmian w kulturze pracy szkoły, sposobie współpracy między nauczycielami, poziomie zaangażowania uczniów oraz ich świadomości kulturowej.

Dodatkowo, ewaluacja sprzyja identyfikacji obszarów wymagających dalszego rozwoju i modyfikacji działań. Dzięki systematycznemu **monitorowaniu postępów uczniów, dokumentowaniu efektów oraz analizie refleksji nauczycieli** możliwe jest tworzenie spójnej strategii rozwoju kompetencji kulturalnych, która wykracza poza czas trwania projektu.

W praktyce oznacza to, że ewaluacja staje się **narzędziem trwałego wzmocnienia jakości edukacji**, umożliwiając szkole:

- świadome planowanie kolejnych działań rozwojowych,
- dzielenie się doświadczeniami i dobrymi praktykami w sieci szkół partnerskich,
- budowanie kultury refleksji i uczenia się wśród nauczycieli i uczniów,

- dokumentowanie sukcesów i wpływu projektu na społeczność szkolną i lokalną.

W efekcie ewaluacja przestaje być jedynie formalnym wymogiem projektowym, a staje się integralną częścią procesu dydaktycznego i strategicznego rozwoju szkoły, zapewniając **długofalową wartość i trwałość rezultatów Erasmus+.**

Ramka: Najczęstsze błędy

W ewaluacji kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna”

✗ 1. Ocenianie efektu zamiast procesu

Skupienie się wyłącznie na gotowym produkcie ucznia (praca, prezentacja, występ) pomija najważniejszy element – rozwój, refleksję i zaangażowanie.

✗ 2. Próba obiektywnego „zmierzenia” ekspresji

Ekspresja ucznia nie podlega standaryzacji. Próby jej punktowania prowadzą do uproszczeń i zniechęcenia.

✗ 3. Porównywanie uczniów między sobą

Ewaluacja kompetencji kulturalnej powinna odnosić się do postępu konkretnego ucznia, a nie do osiągnięć innych.

✗ 4. Brak jasnych kryteriów sukcesu

Uczeń powinien wiedzieć, *co i dlaczego* jest obserwowane oraz *na czym* polega jego rozwój.

✗ 5. Zastępowanie informacji zwrotnej oceną

Ocena stopniem nie dostarcza uczniowi informacji potrzebnej do dalszego rozwoju.

✗ 6. Jednorazowa ewaluacja zamiast monitorowania

Pojedyncze podsumowanie nie pokazuje zmian w czasie i nie wspiera procesu uczenia się.

✗ 7. Pomijanie głosu ucznia

Brak samooceny i refleksji ucznia ogranicza jego poczucie odpowiedzialności za własny rozwój.

💡 *Wskazówka ewaluacyjna:*

Jeżeli ewaluacja pomaga uczniowi odpowiedzieć na pytania:

„Czego się nauczyłem?” „Jak się rozwinąłem?” „Co mogę zrobić dalej?”

– oznacza to, że spełnia swoją funkcję rozwojową.

Ramka: Dobre praktyki w ewaluacji kompetencji
„Świadomość i ekspresja kulturalna”

✓ **1. Ewaluacja jako element uczenia się, a nie kontroli**

Ewaluacja jest wbudowana w proces dydaktyczny i wspiera rozwój ucznia poprzez refleksję i informację zwrotną.

✓ **2. Jasne kryteria sukcesu sformułowane w języku ucznia**

Uczeń wie, co jest celem działania i jakie elementy jego pracy będą obserwowane (np. zaangażowanie, refleksja, interpretacja).

✓ **3. Skupienie na postępie, nie na porównaniach**

Ewaluacja odnosi się do rozwoju konkretnego ucznia w czasie, a nie do wyników innych.

✓ **4. Różnorodne metody zbierania informacji**

Wykorzystywane są obserwacje, karty refleksji, portfolio, rozmowy i samoocena, co pozwala uchwycić różne aspekty kompetencji.

✓ **5. Stała obecność informacji zwrotnej**

Uczeń otrzymuje informację, co zrobił dobrze, co się zmieniło i jaki może być kolejny krok.

✓ 6. Aktywna rola ucznia w ewaluacji

Uczeń uczestniczy w samoocenie i współtworzy refleksję nad własnym rozwojem.

✓ 7. Dokumentowanie procesu, nie tylko efektów

Zdjęcia, notatki, wypowiedzi uczniów i opisy działań tworzą obraz rozwoju kompetencji w czasie.

✓ 8. Wykorzystywanie wyników ewaluacji do planowania dalszych działań

Wnioski z ewaluacji wpływają na kolejne decyzje dydaktyczne i organizacyjne.

💡 *Wskazówka metodyczna:*

Dobra ewaluacja kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna” **wzmacnia motywację ucznia i podnosi jakość pracy nauczyciela.**

Narzędzia ewaluacji kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna”

Narzędzie 1. Ewaluacja ucznia (Samoocena)

(formularz refleksyjny – po lekcji / projekcie / działaniu kulturalnym)

Imię ucznia (opcjonalnie):

.....

Rodzaj działania: ☐ lekcja ☐ projekt ☐ zajęcia
pozalekcyjne ☐ działanie poza szkołą

1. Moje doświadczenie

Zaznacz, na ile zgadzasz się z poniższymi
stwierdzeniami:

- ☐ Rozumiałem/rozumiałam, czego dotyczyło
działanie
- ☐ Miałem/miałam możliwość wyrażenia swoich
myśli lub emocji
- ☐ Mogłem/mogłam wybrać sposób, w jaki się
wypowiadam (słowo, obraz, ruch itp.)
- ☐ Czułem/czułam się bezpiecznie, wyrażając swoje
zdanie

2. Co było dla mnie ważne?

Dokończ zdanie:

Najbardziej zapamiętam to działanie, ponieważ

.....

..

3. Czego się nauczyłem/am o kulturze, sobie lub innych?

.....

..

4. Moja refleksja

- ☐ To działanie było dla mnie nowe
- ☐ Zainspirowało mnie
- ☐ Skłoniło mnie do myślenia
- ☐ Chciałbym/chciałabym podobnych działań więcej

Narzędzie 2. Ewaluacja realizowana przez obserwatora

(nauczyciel, nauczyciel z innej szkoły, partner projektu)

Obserwowane zajęcia/działanie:

.....

Data:

1. Obserwowane elementy (zaznacz)

- ☐ Uczniowie byli aktywnie zaangażowani
- ☐ Istniała przestrzeń do interpretacji i dialogu
- ☐ Uczniowie mogli wyrażać siebie w różnych formach
- ☐ Zaplanowano moment refleksji
- ☐ Nauczyciel pełnił rolę moderatora, nie tylko prowadzącego

2. Przejawy rozwoju kompetencji kulturalnej

(opis jakościowy)

.....

..

3. Mocne strony działania

.....

..

4. Rekomendacje / sugestie rozwojowe

.....

..

Narzędzie 3. Arkusz samooceny ucznia

Opracowano w Szkole Podstawowej nr 2

Węgorzewie, Szkole Podstawowej w Perłach i

Szkole Podstawowej w Węgielsztynie

Kompetencja: Świadomość i ekspresja kulturalna

Instrukcja dla ucznia

Drogi Uczniu!

Ten arkusz pomoże nam dowiedzieć się, **jak myślisz o kulturze, sztuce i własnych doświadczeniach** związanych z zajęciami szkolnymi.

Nie ma tu dobrych ani złych odpowiedzi. Zaznacz to, co jest **najbliższe Twojemu zdaniu**. Ankieta jest anonimowa.

Część I. Moje doświadczenia z kulturą

Zaznacz jedną odpowiedź.

Stwierdzenie	Tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Nie
1. Uczestniczę w wydarzeniach kulturalnych (np. wystawy, koncerty, spektakle).	☐	☐	☐	☐	☐

2. Lubię oglądać lub poznawać dzieła sztuki.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Podczas wyjazdów odwiedzam miejsca związane z kulturą.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Interesują mnie tradycje i zwyczaje z różnych krajów.	☐	☐	☐	☐	☐

Część II. Ekspresja i wyrażanie siebie

Stwierdzenie	Tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Nie
5. Lubię wyrażać swoje myśli lub emocje (np. słowem, rysunkiem, ruchem, muzyką).	☐	☐	☐	☐	☐
6. Jestem zadowolony/a ze swoich możliwości twórczych.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Podczas zajęć szkolnych mam możliwość wyrażania własnych pomysłów.	☐	☐	☐	☐	☐

Część III. Kultura a ja – refleksja

Stwierdzenie	Tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Nie
8. Zajęcia szkolne pomagają mi lepiej rozumieć kulturę.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Sztuka pomaga mi lepiej zrozumieć siebie i innych ludzi.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Uważam, że kultura jest ważna dla budowania relacji między ludźmi.	☐	☐	☐	☐	☐

Część IV. Wpływ zajęć szkolnych (kluczowa nowość 2.0)

Zastanów się nad **ostatnimi zajęciami szkolnymi lub projektem**, w których uczestniczyłeś/aś.

Stwierdzenie	Ta k	Racze j tak	Trudno powiedzie ć	Racze j nie	Ni e
11. Podczas zajęć mogłem/mogłam wyrazić własne zdanie.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Czułem/czułam się bezpiecznie, dzieląc się swoimi pomysłami.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Zajęcia zachęciły mnie do myślenia o kulturze w nowy sposób.	☐	☐	☐	☐	☐
14. Po tych zajęciach bardziej interesuję się kulturą lub sztuką.	☐	☐	☐	☐	☐

Część V. Pytania otwarte (krótka refleksja)

1. Co najbardziej zapamiętałeś/aś z ostatnich zajęć związanych z kulturą lub sztuką?

.....
....

2. W jaki sposób mogłeś/mogłaś wyrazić siebie podczas tych zajęć?

.....
.....

3. Czy jest coś, co chciał(a)byś robić częściej na takich zajęciach?

.....
.....

Informacja metodyczna

Arkusz:

- służy do **diagnozy wstępnej i końcowej**,
- bada **postawy, doświadczenia i refleksję ucznia**,
- nie służy ocenianiu,
- jest uzupełniany przez: obserwację, refleksję nauczyciela i dyrektora.

Narzędzie 4. Arkusz samooceny ucznia

Opracowano w Szkole Podstawowej nr 2
Węgorzewie, Szkole Podstawowej w Perłach i
Szkole Podstawowej w Węgielsztynie.

Arkusz samooceny dla uczniów

Wskaż krzyżykiem poziom zgodności z danym stwierdzeniem. - +

Drogi Uczniu!

Chcemy dowiedzieć się, co myślisz o kulturze i sztuce oraz jakie masz z nimi doświadczenia. Odpowiedz na pytania zgodnie z własnym zdaniem. Twoje odpowiedzi są anonimowe.

		tak	nie	Trudno powiedzieć
1.	Czy często uczestniczysz w wydarzeniach kulturalnych, takich jak wystawy, koncerty czy spektakle?			
2.	Czy lubisz oglądać obrazy, rzeźby lub inne dzieła sztuki?			
3.	Czy jesteś zadowolony ze swoich zdolności i umiejętności artystycznych (np. rysowanie, śpiewanie, granie na instrumencie)?			
4.	Czy rozmawiasz z rodziną lub znajomymi o kulturze i sztuce?			

5.	Czy w Twojej rodzinie lub wśród znajomych ktoś zajmuje się sztuką (np. rysuje, śpiewa, gra na instrumencie)?			
6.	Czy podczas wyjazdów lub wakacji odwiedzasz miejsca związane z kulturą (np. muzea, zabytki)?			
7.	Czy lubisz poznawać tradycje i zwyczaje z różnych krajów?			
8.	Czy wiesz, jak Twoja kultura różni się od innych kultur na świecie?			
9.	Czy czujesz, że sztuka pomaga Ci lepiej zrozumieć siebie i innych?			
10.	Czy uważasz, że sztuka jest ważna dla budowania lepszego społeczeństwa?			
11.	Czy chciał(a)byś wziąć udział w zajęciach związanych z kulturą lub sztuką, (np. warsztatach plastycznych, teatralnych albo muzycznych)?			
12.	Czy masz ulubioną formę sztuki (np. rysowanie, muzykę, taniec, teatr)? Jeśli tak, napisz jaką. 			

Narzędzie 5. Refleksja nauczyciela

(autoewaluacja po realizacji zajęć)

Temat / działanie:

Przedmiot / forma:

1. Cele i ich realizacja

- Czy uczniowie rozumieli cel kompetencyjny? ☐ tak
☐ częściowo ☐ nie
- Co szczególnie dobrze zadziałało?

.....

2. Ekspresja i zaangażowanie uczniów

- ☐ Uczniowie chętnie się wypowiadali
- ☐ Korzystali z różnych form ekspresji
- ☐ Pojawiła się refleksja uczniowska

3. Co zmienił(a)bym następnym razem?

.....

4. Wnioski do dalszej pracy

.....

Narzędzie 6. Refleksja Dyrektora szkoły

(ewaluacja na poziomie organizacji)

Obszar obserwacji: rozwijanie kompetencji
„Świadomość i ekspresja kulturalna”

1. Funkcjonowanie szkoły

- ☐ Kompetencja jest widoczna w działaniach dydaktycznych
- ☐ Nauczyciele stosują spójne podejście
- ☐ Działania wykraczają poza szkołę (instytucje kultury, środowisko lokalne)

2. Wpływ na uczniów

- ☐ Wzrost zaangażowania
- ☐ Większa otwartość i dialog
- ☐ Lepsza atmosfera i relacje

3. Wpływ na nauczycieli

- ☐ Współpraca i wymiana doświadczeń
- ☐ Stosowanie refleksji i informacji zwrotnej
- ☐ Gotowość do dalszego rozwoju

4. Rekomendacje strategiczne

.....

Komentarz końcowy

Zestaw narzędzi:

- umożliwia **wieloperspektywiczną ewaluację** (uczeń – nauczyciel – obserwator – dyrektor),
- jest zgodny z ideą **ewaluacji rozwojowej**,

- może być wykorzystywany zarówno w codziennej praktyce szkolnej

Rozdział VIII. Forma zaliczenia pakietu szkoleniowego oraz transfer rezultatów projektu

1. Cel zaliczenia pakietu szkoleniowego

Zaliczenie pakietu ma na celu **utrwalenie wiedzy i umiejętności nauczyciela**, refleksję nad własną praktyką oraz praktyczne zastosowanie doświadczeń projektu Erasmus+. Chodzi o to, aby nauczyciel:

- rozumiał istotę kompetencji „**Świadomość i ekspresja kulturalna**”,
- potrafił włączyć ją w codzienne działania dydaktyczne,
- wykorzystywał metody oparte na doświadczeniu, refleksji i ekspresji ucznia,
- stosował narzędzia ewaluacji rozwojowej.

Zaliczenie nie ma charakteru egzaminu – jego celem jest **wspieranie nauczyciela w praktyce**, a nie tworzenie dodatkowego obciążenia administracyjnego.

2. Proponowana forma zaliczenia – elastyczna dokumentacja działań

Zamiast opracowywać formalny scenariusz lekcji czy projektu, nauczyciel może zaliczyć pakiet poprzez **krótką dokumentację jednego wybranego działania edukacyjnego**, np.:

- lekcji integrującej kompetencję kulturalną,
- aktywności pozalekcyjnej lub projektu środowiskowego,
- krótkiej inicjatywy współpracy ze środowiskiem lokalnym.

Dokumentacja może mieć formę:

- **notatki opisowej** z krótkim komentarzem nauczyciela (1–2 strony),
- **fotorelacji lub prezentacji multimedialnej**,
- **portfolio działań uczniów**,
- **nagrania wideo lub audio** pokazującego aktywność uczniów i momenty ekspresji kulturalnej.

Taka forma pozwala nauczycielowi **pokazać efekty działań bez konieczności pisania pełnego scenariusza**, zachowując jednocześnie elementy refleksji i ewaluacji.

3. Kluczowe elementy dokumentacji

Bez względu na formę, dokumentacja powinna zawierać:

- **Kontekst działania:** przedmiot, grupa wiekowa, czas trwania, miejsce realizacji.
- **Cel kompetencyjny:** jaki aspekt kompetencji kulturalnej był rozwijany.
- **Opis działań uczniów:** co robili, w jaki sposób wyrażali siebie, jak interpretowali doświadczenia.
- **Krótką refleksję nauczyciela:** wnioski, spostrzeżenia, co można dalej rozwijać.
- **Dowód ewaluacji:** np. refleksje uczniów, zdjęcia, nagranie, komentarze lub samoocena grupy.

Taki zestaw pozwala **udokumentować efektywność działań**, zachowując wymiar refleksyjny i ewaluacyjny, ale bez zbędnej formalności.

4. Ocena pracy zaliczeniowej

Ocena ma charakter **informacji zwrotnej i wsparcia**, a nie klasyfikacji punktowej. Może być dokonana przez:

- kolegę/koleżankę z zespołu nauczycielskiego,
- koordynatora projektu,

- nauczyciela z innej szkoły partnerskiej.

Pod uwagę brane są:

- zgodność działań z celem kompetencyjnym,
- sposób rozwijania kompetencji kulturalnej,
- obecność elementów refleksji uczniów i nauczyciela,
- praktyczna możliwość wykorzystania w dalszej pracy szkoły.

5. Transfer i trwałość rezultatów

Udokumentowane działania stanowią **gotowy materiał dydaktyczny**, który można wykorzystać w:

- wewnętrznych szkoleniach i radach pedagogicznych,
- pracy zespołów przedmiotowych,
- udostępnianiu innym nauczycielom i szkołom,
- kolejnych projektach edukacyjnych i międzynarodowych.

Dzięki temu **pakiet szkoleniowy i dokumentacja działań pozostają trwałym i użytecznym rezultatem**

projektu, który wspiera rozwój szkoły, nauczycieli i uczniów w kolejnych latach.

Oto **praktyczny i gotowy wzór elastycznej dokumentacji zaliczeniowej pakietu szkoleniowego** – tak, aby nauczyciel mógł wypełnić ją w 15–20 minut, bez pisania pełnego scenariusza. Formularz jest prosty, czytelny i obejmuje wszystkie istotne elementy rozwoju kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna”.

■ Formularz dokumentacji zaliczeniowej pakietu szkoleniowego

Nauczyciel: _____

Przedmiot / zajęcia: _____

Grupa wiekowa: _____

Czas trwania / data: _____

Miejsce realizacji: _____

1. Cel kompetencyjny

Opisz krótko, **jaki aspekt kompetencji kulturalnej był rozwijany:**

2. Forma i opis działań uczniów

Zaznacz, jakie działania uczniowie wykonywali i w jaki sposób wyrażali siebie lub interpretowali doświadczenie kulturowe:

- ☐ Rozmowa / dyskusja
- ☐ Praca indywidualna
- ☐ Praca w grupach
- ☐ Twórczość plastyczna / wizualna
- ☐ Ruch, teatr, dramat, taniec
- ☐ Muzyka / dźwięk / rytm
- ☐ Cyfrowa ekspresja (prezentacja, film, grafika)
- ☐ Inne:

Krótki opis działań:

3. Refleksja uczniów

Jak uczniowie reagowali na doświadczenie kulturalne?

Jak wyrażali swoje emocje i przemyślenia?

4. Rola nauczyciela

Opisz, **jak wspierałeś uczniów w doświadczeniu, interpretacji i ekspresji:**

5. Ewaluacja / dokumentacja efektów

Zaznacz formy, w których udokumentowano przebieg i efekty działań:

- ☐ Fotografie / fotorelacja
- ☐ Nagranie wideo lub audio
- ☐ Prezentacja multimedialna

- ☐ Notatka opisowa
- ☐ Portfolio uczniów
- ☐ Samoocena uczniów
- ☐ Krótka ankieta / pytania refleksyjne
- ☐ Inne:

Krótki komentarz do ewaluacji:

6. Wnioski i dalsze działania

Jakie elementy warto kontynuować, rozwijać lub modyfikować w przyszłości?

Podpis nauczyciela: _____

Data wypełnienia: _____

Zatrzymaj się i sprawdź- Rozdział VIII

Forma zaliczenia pakietu szkoleniowego i transfer rezultatów**

Zadanie 1. Sprawdź swoje rozumienie (krótki test refleksyjny)

Zaznacz odpowiedź, która jest Ci najbliższa:

1. Głównym celem zaliczenia pakietu szkoleniowego jest:

- ☐ sprawdzenie wiedzy teoretycznej nauczyciela
- ☐ przygotowanie dokumentacji projektowej
- ☐ potwierdzenie zdolności do zaplanowania i realizacji działań rozwijających kompetencję kulturalną
- ☐ ocena pracy nauczyciela w skali punktowej

2. Praca zaliczeniowa powinna przede wszystkim:

- ☐ odtwarzać przykładowy scenariusz z poradnika
- ☐ wynikać z praktyki nauczyciela i być możliwa do realizacji w jego szkole
- ☐ dotyczyć wyłącznie przedmiotów humanistycznych
- ☐ mieć charakter wyłącznie opisowy

3. Ocena pracy zaliczeniowej ma charakter:

- ☐ egzaminacyjny
- ☐ formalny
- ☐ rozwojowy i wspierający (informacja zwrotna)
- ☐ porównawczy

Zadanie 2. Autorefleksja nauczyciela

Odpowiedz pisemnie (krótko, punktowo lub pełnymi zdaniami):

1. Jakie elementy pakietu szkoleniowego były dla Ciebie najbardziej użyteczne w planowaniu własnego scenariusza?
2. W jaki sposób Twoje planowane działanie rozwija **świadomość** kulturową uczniów?
3. W jaki sposób uczniowie będą mieli możliwość **ekspresji** (twórczej, interpretacyjnej, komunikacyjnej)?
4. Jakie elementy ewaluacji (ucznia, nauczyciela, obserwatora) planujesz zastosować?

Zadanie 3. Scenariusz jako narzędzie transferu

Spójrz na swój scenariusz jak na **narzędzie zmiany**, a nie tylko pracę zaliczeniową.

Uzupełnij zdania:

- Mój scenariusz może zostać wykorzystany także przez innych nauczycieli, ponieważ:
-
- Element, który najłatwiej przenieść do innej szkoły lub klasy, to:
-
- Jedna modyfikacja, którą wprowadził(a)bym po pierwszej realizacji scenariusza:
-

Zadanie 4. Refleksja instytucjonalna (perspektywa szkoły)

Zastanów się nad rolą swojej szkoły w transferze rezultatów projektu.

Zaznacz możliwe działania (minimum jedno):

- ☐ zaprezentowanie scenariusza na radzie pedagogicznej
- ☐ włączenie go do banku dobrych praktyk szkoły
- ☐ wykorzystanie w szkoleniach wewnętrznych
- ☐ zastosowanie w działaniach środowiskowych / projektowych

☐ adaptacja do innego przedmiotu lub etapu edukacyjnego

Zadanie 5. Pytanie podsumowujące (kluczowe)

W jaki sposób przygotowanie scenariusza i jego omówienie z innymi nauczycielami wpływa na trwałość rezultatów projektu Erasmus+ w Twojej szkole?

(odpowiedź krótka, refleksyjna – 3–5 zdań)

✓ **Zakończenie**

Pakiet jako zaproszenie do twórczego rozwoju i świadomej edukacji

Ten pakiet szkoleniowy nie zamyka tematu „Świadomości i ekspresji kulturalnej” – przeciwnie, otwiera przed nauczycielami i uczniami szeroką przestrzeń do dalszych poszukiwań, eksperymentów i refleksji. Jego celem było stworzenie punktu wyjścia, który pozwala każdemu nauczycielowi, niezależnie od nauczanego przedmiotu, świadomie wspierać rozwój kompetencji kulturalnej u swoich uczniów, angażując ich w doświadczenia, twórczość i dialog.

Przedstawione w pakiecie scenariusze, narzędzia ewaluacyjne i propozycje działań pokazują, że rozwijanie kompetencji kulturalnej:

- nie wymaga od nauczyciela bycia ekspertem od sztuki, literatury czy historii,
- nie ogranicza się do pojedynczego przedmiotu ani formy pracy,
- może być naturalnie wplecione w codzienną praktykę szkolną, projekty, zajęcia pozalekcyjne i działania środowiskowe,

- opiera się na relacjach, otwartości, dialogu i refleksji, a nie na gotowych schematach.

Najważniejsze jest nastawienie nauczyciela – ciekawość świata, gotowość do zadawania pytań, tworzenia przestrzeni dla uczniowskiej ekspresji i traktowania kultury jako żywego, dynamicznego doświadczenia, które można badać, interpretować i współtworzyć. Pakiet ma charakter elastyczny – każdy scenariusz, narzędzie ewaluacyjne czy element refleksji może być modyfikowany, rozwijany i dostosowywany do potrzeb uczniów, specyfiki szkoły czy lokalnego kontekstu kulturowego.

Rozwijanie kompetencji „Świadomość i ekspresja kulturalna” to proces długofalowy. Wymaga cierpliwości, uważności i odwagi zarówno ze strony nauczyciela, jak i ucznia. Efekty tej pracy wykraczają daleko poza wyniki nauczania – wzmacniają poczucie własnej wartości ucznia, budują empatię, rozwijają kreatywność, kształtują umiejętność współpracy i dialogu oraz tworzą szkołę jako przestrzeń kultury, twórczego współdziałania i świadomego uczestnictwa w życiu społecznym.

Pakiet jest przede wszystkim zaproszeniem – do odkrywania, eksperymentowania, refleksji i wspólnego tworzenia edukacji pełnej sensu, znaczenia i inspiracji. Każda lekcja, każdy projekt i każde działanie może stać się punktem wyjścia do nowych doświadczeń, które uczą, inspirują i otwierają ucznia na świat oraz na samego siebie.

Jeżeli chcesz się więcej dowiedzieć

(Bibliografia i inspiracje)

Podstawy teoretyczne i kompetencje kluczowe

Rada Unii Europejskiej (2018). *Zalecenie w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie.*

OECD (2019). *Future of Education and Skills 2030.*

Komisja Europejska. *Key Competences for Lifelong Learning.*

Uczenie się, refleksja i informacja zwrotna

Hattie, J. (2012). *Visible Learning for Teachers.* Routledge.

Hattie, J., Timperley, H. (2007). *The Power of Feedback*. Review of Educational Research.

Bruner, J. (2006). *Kultura edukacji*. Universitas.

Edukacja kulturowa i ekspresja

Bamford, A. (2006). *The Wow Factor: Global Research Compendium on the Impact of the Arts in Education*.

Eisner, E. (2002). *The Arts and the Creation of Mind*. Yale University Press.

UNESCO (2010). *Road Map for Arts Education*.

Edukacja włączająca i praca z różnorodnością

Booth, T., Ainscow, M. (2011). *Index for Inclusion*.

Tomlinson, C. A. (2014). *The Differentiated Classroom*. ASCD.

Projekty i edukacja pozaformalna

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji – materiały i publikacje Erasmus+

Europeana – zasoby kultury europejskiej do wykorzystania edukacyjnego

Narodowe Centrum Kultury – programy i publikacje dotyczące edukacji kulturowej

Zachęta końcowa

Pakiet szkoleniowy jest jednym z możliwych punktów startu.

Najważniejsze działania rozpoczynają się jednak **w klasie, w relacji z uczniem i w codziennych decyzjach nauczyciela.**

